

Suvremena obilježja nataliteta i nupcijaliteta: usporedna analiza Hrvatske i Slovenije

Talan, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:181923>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije; smjer: nastavnički (dvopredmetni)

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije; smjer: nastavnički (dvopredmetni)

Suvremena obilježja nataliteta i nupcijaliteta: usporedna
analiza Hrvatske i Slovenije

Diplomski rad

Student/ica:

Ana Talan

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Talan**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Suvremena obilježja nataliteta i nupcijaliteta: usporedna analiza Hrvatske i Slovenije** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uredenoga rada.

Zadar, 17. listopada 2017.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Diplomski rad

Odjel za geografiju

NASLOV RADA

Suvremena obilježja nataliteta i nupcijaliteta: usporedna analiza Hrvatske i Slovenije

IME I PREZIME

Ana Talan

IZVADAK

U radu su analizirane karakteristike nataliteta i nupcijaliteta Hrvatske i Slovenije (prirodna promjena, stopa ukupnog fertiliteta, opća stopa nupcijaliteta, prosječna dob rađanja prvog djeteta, dob sklapanja prvog braka te brakova ukupno) u razdoblju 1985. – 2015. koje su uspoređivane na temelju podataka državnih statistika Hrvatske i Slovenije. Prema usporedbama navedenih pokazatelja vidljivo je kako Hrvatska i Slovenija imaju različite demografske trendove, no slične probleme kod određenih demografskih pitanja. Usporedba s Europskom unijom prikazana je prvenstveno kako bi se lakše uvidjelo koliko su Hrvatska i Slovenija ispod ili iznad Europskog prosjeka.

44 stranice, 20 grafičkih priloga, 1 tablica, 35 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: fertilitet, Hrvatska, nupcijalitet, rađanje, Slovenija

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

doc. dr. sc. Lena Mirošević

doc. dr. sc. Ana Pejdo

Rad prihvaćen: Listopad, 2017.

Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Graduation Thesis

Odjel za geografiju

TITLE

Contemporary Features of Birth Rates and Nuptiality: Comparative Analysis of
Croatia and Slovenia

NAME AND SURNAME

Ana Talan

ABSTRACT

This thesis analyzes birth rates and nuptiality characteristics in Croatia and Slovenia (natural change, total fertility rate, crude marriage rate, mean age of woman at first childbirth, mean age of woman at first marriage and total marriages) in the period 1985 – 2015. The analysis is based on the official statistical data provided by Croatian and Slovenian bureaus of statistics. The comparisons of the above-mentioned indicators show that Croatia and Slovenia have different demographic trends, but similar problems regarding certain demographic issues. Comparison with European Union indicators is used to show whether Croatia and Slovenia differ significantly from the EU averages.

44 pages, 20 figures, 1 table, 35 references; original in Croatian

Keywords: fertility, Croatia, nuptiality, births, Slovenia

Supervisor: Vera Graovac Matassi, PhD, Associate Professor

Reviewers: Vera Graovac Matassi. PhD, Associate Professor

Lena Mirošević, PhD, Assistant Professor

Ana Pejdo, PhD, Assistant Professor

Thesis Accepted: October, 2017.

Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Croatia.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. OBJEKT, CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	2
2.1. <i>Objekt, ciljevi i svrha istraživanja</i>	<i>2</i>
2.2. <i>Metodologija istraživanja</i>	<i>3</i>
2.2.1. <i>Razlike u popisivanju stanovništva</i>	<i>3</i>
2.2.2. <i>Definiranje ukupnog stanovništva.....</i>	<i>4</i>
2.2.3. <i>Broj stanovnika Hrvatske u međupopisnim razdobljima</i>	<i>4</i>
2.2.5. <i>Definicije braka.....</i>	<i>5</i>
2.2.6. <i>Kategorizacija bračnih stanja.....</i>	<i>5</i>
2.2.7. <i>Nedostatak statističkih podataka</i>	<i>5</i>
3. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA	6
4. UKUPNO (OPĆE) KRETANJE I PRIRODNA PROMJENA STANOVNIŠTVA U HRVATSKOJ I SLOVENIJI.....	7
4.1. <i>Kretanje broja stanovnika Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.....</i>	<i>7</i>
4.2. <i>Prirodna promjena stanovništva Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.....</i>	<i>10</i>
5. OPĆA OBILJEŽJA NATALITETA.....	13
5.1. <i>Pokazatelji nataliteta</i>	<i>14</i>
5.2. <i>Natalitet Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.</i>	<i>14</i>
6. OPĆA OBILJEŽJA NUPCIJALITETA	21
6.1. <i>Sklapanja brakova u Hrvatskoj i Sloveniji 1985. – 2015.....</i>	<i>21</i>
6.2. <i>Nupcijaliteta u Hrvatskoj i Sloveniji.....</i>	<i>22</i>
6.4. <i>Rađanja u braku i izvan braka.....</i>	<i>31</i>
6.5. <i>Rađanje u braku i izvan braka u Hrvatskoj i Sloveniji 1985. – 2015.</i>	<i>32</i>
7. ZAKLJUČAK	35
PRILOZI.....	37
LITERATURA.....	40
SAŽETAK	43
SUMMARY	44

1. UVOD

Demogeografske značajke svake države mijenjale su se unutar različitih društvenih, gospodarskih i socijalnih zbivanja kroz povijest. Kako stanovništvo neposredno utječe na razvoj svake zemlje, važno je analizirati kretanje demografskih trendova u prošlosti. S druge strane, to je potrebno i za razumijevanje današnje situacije u stanovništvu te lakše predviđanje trendova u budućnosti.

Nakon ratova, posebice nakon Drugoga svjetskog rata, Domovinskog rata te raspada Jugoslavije, Hrvatska i Slovenija razvijaju se svaka u svome smjeru. Iako među njima postoje sličnosti u brojnim demografskim pokazateljima, isto tako kod drugih pokazuju potpuno suprotna kretanja i trendove. Primjerice, prema svom geografskom položaju, Slovenija je prirodno okrenutija svojim „zapadnim“ susjedima te su trendovi rađanja i nupcijaliteta s jedne strane potpuno različiti od onih u Hrvatskoj, dok s druge strane jako sliče onima u Austriji. Nadalje, dok se u Hrvatska bori s padom broja stanovnika iz godine u godinu, Slovenija zadnjih desetak godina bilježi pozitivnu promjenu stanovnika. Sličnosti dviju zemalja vide se prvenstveno u pomicanju granice prosječne dobi žena pri sklapanja braka koja je sve bliže tridesetima. Samim time u obje zemlje pomiče se i dob rađanja prvog djeteta. Ipak, kod Slovenki je situacija malo drugačija. Naime, dob rađanja prvog djeteta nije toliko vezana uz brak, jer se veliki broj djece rađa izvan njega, što je pak pokazatelj manje konzervativnosti društva i drugačijih pogleda na brak. Također, i u Hrvatskoj i u Sloveniji pomiče se dob rađanja prvog djeteta nakon sklapanja prvog braka. Ta činjenica ukazuje da se u brak sve češće stupa nakon osiguranih materijalnih uvjeta za zasnivanje obitelji što pak podrazumijeva riješeno stambeno, poslovno i financijsko pitanje. Naime, mnogi parovi, pa čak i oni s djecom, produljuju suživot s roditeljima upravo iz tih razloga. Moderna obitelj danas, tek nakon zadovoljena tri bitna spomenuta faktora može početi s planiranjem obitelji (Akrap i Čipin 2008; Kuhar 2013).

Usporedba s Europskom unijom pokazuje kako je Slovenija u većini uspoređivanih pokazatelja puno bliža njezinom prosjeku od Hrvatske. Također, Slovenija se u nekim demografskim obilježjima nalazi na samom vrhu Europske unije i daleko premašuje trendove pojedinih zemalja članica od kojih su neke daleko ispred nje po gospodarskom razvoju.

Nepovoljna demografska kretanja u Hrvatskoj i u Sloveniji iziskuju pomno planirane populacijske politike koje bi trebale biti prilagođene potrebama društva, posebice mladim parovima, te tako omogućiti lakše planiranje i osnivanje obitelji. Iako se na tim politikama radi, ni jedan program ni u Hrvatskoj ni u Sloveniji nije zadovoljio potrebe svojih društava.

2. OBJEKT, CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U razvijenijim zemljama se općenito javlja trend smanjenja rađanja koje postaje demografski problem. Žene se sve manje odlučuju na rađanje zbog različitih faktora, jedan od kojih je i kasnije stupanje u prvi brak koji ima važnu ulogu u tradicionalnijim društvima. Stupanje u brak se najčešće odgađa zbog obrazovanja, nezaposlenosti i neriješenog stambenog pitanja (Akrap i Čipin, 2008). Na taj problem nadovezuje se populacijska politika koja nije dovoljno dobro razrađena ili uopće nije razrađena. Hrvatska je svjesna činjenice sve manjeg broja djece, ali ne zalaže se dovoljno da se provede jedna takva politika, koja bi trebala poboljšati razinu nataliteta. Tema kasnijeg stupanja u brak i odgađanja rađanja nije dovoljno istražena u Hrvatskoj. Njome se bavi tek nekolicina demografa (npr. Akrap, 2003; Čipin i Akrap, 2008) koji ukazuju na društveni problem koji bi se bez zadržki trebao početi rješavati. Po zastupljenosti tema vezanih za demografske probleme u obitelji odmah je vidljivo kako se slovenska politika i javnost više zalažu za lakše osamostaljivanje i sigurniji početak zasnivanja obitelji kod mlađe populacije.

2.1. Objekt, ciljevi i svrha istraživanja

Objekt istraživanja rada su broj rađanja i sklapanje brakova u Hrvatskoj i Sloveniji u razdoblju od 1985. do 2015. Cilj rada je analizirati broj rađanja Hrvatske i Slovenije, ukazati na razdoblja visoke, niske i srednje razine broja rađanja. Nadalje, u radu će se usporediti razlike i sličnosti u dobi stupanja u brak, te istražiti koliko se pomakla dob rađanja prvog djeteta nakon stupanja u brak. Vezano uz to, ukazat će se na razloge odgađanja braka i rađanja prvog djeteta u obje države. Sljedeći cilj je istražiti zašto se u Sloveniji rađa puno veći broj djece izvan braka nego što je to slučaj u Hrvatskoj, koliko su populacijske politike korisne u poboljšanju demografske slike države te zašto je bitno provoditi odgovarajuće i dobro promišljene populacijske politike. Na kraju će se ukazati na položaj Hrvatske i Slovenije unutar Europske Unije vezan uz obrađene demografske pokazatelje te odgovoriti na pitanje koliko su zapravo Hrvatska i Slovenija različite, a koliko slične u svojim demografskim kretanjima. Svrha istraživanja rada jest proširiti spoznaje o odabranim demografskim obilježjima Hrvatske i Slovenije, potaknuti daljnja istraživanja na tu temu te ukazati na potrebu odgovarajuće populacijske politike čiji bi izostanak u budućnosti mogao još nepovoljnije utjecati na demografsku sliku Hrvatske.

Kako bi se ostvarili navedeni ciljevi postavljene su sljedeće hipoteze:

1. Povećanje broja stanovnika Slovenije posljednjih godina moguće je povezati s porastom broja žena u fertilnom razdoblju.
2. Nupcijalitet u Sloveniji niži je nego u Hrvatskoj.
3. Nakon sklapanje braka prvo dijete se danas rađa ranije nego prijašnjih godina u prethodnim razdobljima.
4. Stupanje u brak, a time i samo rađanje, odgađa se za kasniju dob u obje zemlje.
5. Prosječna starost majke kod rađanja prvog djeteta bliži se ili doseže dob od 30 godina.
6. Razlika u udjelu sklopljenih prvih brakova i ukupno sklopljenih brakova veća je u Sloveniji, dok je u Hrvatskoj gotovo neprimjetna.
7. Odgovarajuća populacijska politika u Hrvatskoj ne postoji, ali postoji u Sloveniji gdje daje pozitivne rezultate.

2.2. Metodologija istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja koristit će se komparativna metoda i metoda kompilacije kroz korištenje postojeće znanstvene literature vezane za natalitet, nupcijalitet i populacijske politike Hrvatske i Slovenije u razdoblju od 1985. do 2015. godine. Najveći dio rada odnosi se na statističku metodu, odnosno na prikupljanje, analiziranje i obrađivanje statističkih podataka (popisi stanovništva Hrvatske, registri stanovništva Slovenije, vitalna statistika) na temelju kojih će se izraditi tablice i grafikoni pomoću programa Microsoft Office Excel 2013.

Kod pisanja samog rada pojavila se nekolicina metodoloških problema koji se pretežno odnose na različito vođenje statistike stanovništva u Hrvatskoj i Sloveniji. Problemi se odnose na razliku u popisivanju stanovništva, na promjenu definicija u metodologijama popisa, odnosno registra stanovništva, na dobivanje podataka o broju stanovnika Hrvatske u međupopisnim razdobljima, na različito definiranje braka i kategorizaciju bračnih stanja te na nedostatak statističkih podataka.

2.2.1. Razlike u popisivanju stanovništva

Osnova razlika u statistici stanovništva Hrvatske i Slovenije jest ta da se u Sloveniji koristi registar stanovništva, a u Hrvatskoj popis stanovništva. Registar podrazumijeva stalno i redovito nadopunjavanje statističkih podataka tako da se u svakom trenutku zna trenutno

stanje u državi, dok se popis stanovništva provodi periodično, u prosjeku svakih deset godina. Pokazatelji nataliteta i nupcijaliteta pratit će se za svaku godinu od 1985. do 2015. godine. Podaci vezani za Sloveniju prikupit će se iz registra Slovenije, točnije iz matičnog registra, a podaci za Hrvatsku iz popisa stanovništva i statističkih ljetopisa Hrvatske, odnosno iz vitalne statistike.

2.2.2. Definiranje ukupnog stanovništva

Jedan od glavnih metodoloških problema vezanih uz analizu stope nataliteta bila je promjena metodologije popisa stanovništva Hrvatske. Naime 2001. došlo je do nove definicije ukupnog broja stanovnika. U popisima stanovništva Hrvatske do 2001. godine osobe koje su živjele izvan zemlje bile su ubrojene u ukupno stanovništvo, a danas se za osobe koje izvan države borave više od 12 mjeseci smatra da su preselile i više ih se ne ubraja u ukupno stanovništvo (Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.). Razlika u definicijama ukupnog stanovništva u radu će se riješiti tako da se u istraživanje i obradu statističkih podataka ne uključuju osobe rođene izvan Hrvatske.

Slična je situacija i kod Slovenije. Definicija ukupnog stanovništva mijenjala se tri puta. Statistički podaci do 1995. godine vezani su za osobe sa stalnim boravištem u Sloveniji, a od 1991. do 2008. godine Slovenija u svoj matični registar ne ubraja osobe koje izvan države borave dulje od tri mjeseca. Od 2008. godine ponovno se mijenja definicija ukupnog stanovništva pa se u registar ne ubrajaju osobe koje su rođene ili borave izvan Slovenije dulje od 12 mjeseci (URL 1). Tom problemu pristupit će se na isti način kao i kod hrvatske statistike. U istraživanje i obradu statističkih podataka neće biti uključene osobe rođene izvan Slovenije.

2.2.3. Broj stanovnika Hrvatske u međupopisnim razdobljima

Broj stanovnika Hrvatske bilježi se svakih deset godina. Kako istraživanje prati razdoblje 1985. – 2015. javio se problem nedostatka statističkih podataka za svaku godinu posebno, odnosno za razdoblje između popisa. Procjene sredinom godine zaokruženi su podaci koji ne omogućuju najrealniju sliku stanovništva. Kako bi se dobila realnija slika kretanja broja stanovnika u promatranom razdoblju, korištena je geometrijska metoda demografske progresije između sljedećih razdoblja: 1981. – 1991., 1991. – 2001. i 2001. – 2011.

Broj stanovnika od 2011. – 2015. dobiven je prema raspoloživim podacima iz Statističkih ljetopisa, odnosno izračunat je na temelju procjena broja stanovnika prema spolu.

2.2.4. Promjene u statističkom evidentiranju živorođenih

U vitalnu statistiku Hrvatske do 1997. ubrajala su se živorođena djeca rođena u državi, ali i ona rođena u inozemstvu. Od 1998. metodologija popisivanja živorođenih se mijenja prema preporukama Europske komisije pa se živorođeni u inozemstvu više ne iskazuju u vitalnoj statistici. Mijenjanjem navedene metodologije vođenja statistike živorođenih smanjivanje broja stanovnika u Hrvatskoj se dodatno povećalo (Wertheimer-Baletić, 2005).

2.2.5. Definicije braka

Kod vođenja statistike o sklapanju brakova u Hrvatskoj uzima se definicija kako je brak „zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca“ (URL 2). Slovenija je 2005. godine donijela Zakon o registraciji istospolnih zajednica (URL 3), a 2016. Zakon o vezama (koji na snagu stupa 2017. godine) u kojem istospolni brakovi imaju jednaka prava kao i heteroseksualni brakovi, osim po pitanju posvajanja djece (URL 4). U Hrvatskoj je 2003. godine donesen Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (URL 5) koji je partnerima davao jako malo prava pa u Hrvatskoj nije zabilježena ni jedna istospolna zajednica. Godine 2014. donesen je Zakon o životnom partnerstvu koji proširuje prava istospolnih zajednica (URL 6). Kako se rad koncentrira na istraživanje stupanja u brak i rađanja prvog djeteta nakon sklapanja braka podaci za istospolne brakove neće se posebno analizirati.

2.2.6. Kategorizacija bračnih stanja

Postoji nekoliko kategorija bračnog stanja prema preporukama Ujedinjenih Naroda (UN), a to su neoženjeni i neudane, oženjeni i udane, udovci i udovice, razvedeni i razvedene, te oni koji žive u izvanbračnoj zajednici. Stanovništvo se razvrstava po tim kategorijama od petnaeste godine (Nejašmić, 2005). U radu će se prema potrebi analizirati neoženjeni i neudane te oni u izvanbračnoj zajednici. Ostale kategorije neće se posebno analizirati.

2.2.7. Nedostatak statističkih podataka

Kod uspoređivanja trendova Hrvatske i Slovenije s Europskom unijom javio se problem nedostatka podataka. U radu će se uspoređivati postojeći podaci Eurostata i njegovih demografskih izvješća. Kod opće stope nupcijaliteta i udjela rađanja izvan braka nedostaju podaci za pojedine godine, a kod prosječne dobi rađanja prvog djeteta postoji neznatna razlika u podacima između spomenutih izvora koja se neće posebno naglašavati.

3. PRETHODNA ISTRAŽIVANJA

Postoje brojna istraživanja u Hrvatskoj vezana za demografske probleme, no analize nupcijaliteta, kao i rađanja prvog djeteta te analize sklapanja brakova i izvanbračnih rađanja nisu toliko česte. Kod obrađenih tema u Sloveniji također se ističu one koje se bave natalitetom kroz povijest, problemima vezanim za smanjenje nataliteta, te obnavljanjem stanovništva. Istraživanja o sklapanju brakova kao i istraživanja o dobi rađanja prvog djeteta te dobi sklapanja prvog braka također su manje zastupljena.

Pitanjem nataliteta i fertiliteta u Hrvatskoj bavili su se Akrap (2003), Akrap i Čipin (2011) te Nejašmić, Bašić i Toskić (2008). Ostali autori te se teme dotiču kroz analizu različitih demografskih značajki Hrvatske unutar kojih se spominje i kretanje fertiliteta. Na području Slovenije natalitetom i fertilitetom su se bavili Boh (1988) koja opisuje natalitet kroz tzv. „međugeneracijsko prelijevanje blagajne“, Jakoš (2009) te Vertot i Križman (2009) koji analiziraju demografsku situaciju u Sloveniji kroz natalitet, mortalitet i migracije.

Sklapanjem brakova i proučavanjem njegova odgađanja bavili su se Živić (2003) te Akrap i Čipin (2008) koji su istraživali uzroke i posljedice odgađanja ulaska u brak te kako sama obiteljska struktura utječe na broj rađanja.

Izvanbračna rađanja u Hrvatskoj proučavali su Pavić (2014) i Mrđen (1997). U Sloveniji su se pitanjem braka i rađanja unutar i izvan braka bavili Strehovec (2012), Kričaj Korelc (2005), Vodeb-Bonač (1991) i Kuhar (2013) koji su analizirali različite uzroke koji djeluju na odgodu rađanja i stupanja u brak, općenito smanjivanje broja brakova i povećanje broja rađanja izvan braka.

Potrebu provođenja populacijske politike u Hrvatskoj isticali su Akrap (2005), Wertheimer-Baletić (2005), Friganović i Šterc (1993), a u Sloveniji Boh (1999) i Malačič (2015) upozoravajući na potrebu njezinog provođenja u svrhu poboljšanja nataliteta u obje zemlje.

4. UKUPNO (OPĆE) KRETANJE I PRIRODNA PROMJENA STANOVNIŠTVA U HRVATSKOJ I SLOVENIJI

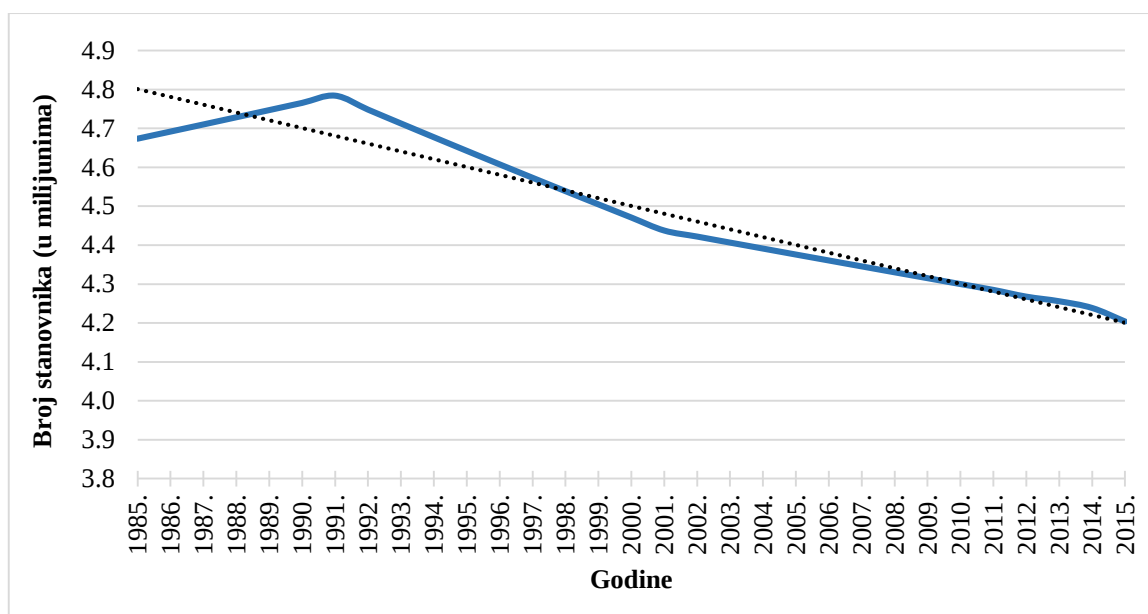
Ukupno ili opće kretanje stanovništva posljedica je migracija i prirodnog kretanja stanovništva koje se prati popisima ili registrima stanovništva. Takvo praćenje važno je zbog sagledavanja demografske situacije u određenoj populaciji.

Negativna kretanja broja stanovnika koja su karakteristična pojava u razvijenijim zemljama Europe prisutna su i u Hrvatskoj, dok Slovenija ima pozitivno kretanje broja svoje populacije posljednjih godina. Dakle, iako su Hrvatska i Slovenija susjedne zemlje koje su dijelile sličnu povijesnu, političku i gospodarsku sudbinu unutar Jugoslavije, za očekivati je i sličnosti u demografskim kretanjima. Usprkos tome, ova činjenica pokazuje da se te dvije zemlje ipak razlikuju u određenim demografskim pokazateljima.

4.1. Kretanje broja stanovnika Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.

Kod analize kretanja broja stanovnika Hrvatske 1985. – 2015. (Slika 1., Tablica 1.) uočavaju se dva karakteristična razdoblja. Prvo razdoblje je ono u kojem se bilježi povećanje broja stanovnika (do 1991.), a drugo razdoblje bilježi konstantan pad stanovništva 1991. – 2015. (Wertheimer-Baletić, 2005a). Naime, početkom 1980-ih godina proces demografske tranzicije¹ završio je u većini zapadnih zemalja. Te zemlje zatim ulaze u razdoblje posttranzicijske faze razvoja stanovništva koju karakterizira nizak natalitet i mortalitet stanovništva te staro stanovništvo (Wertheimer-Baletić, 2003b). Stanovništvo koje je 1991. bilo u fertilnom razdoblju (za žene 15 – 49 godina) rođeno je u razdoblju od 1942. – 1976. prema čemu se može zaključiti da je rast broja stanovnika uslijedio nakon Drugoga svjetskog rata principom nadoknade rađanja stanovništva, tzv. *baby boomom* koji uobičajeno slijedi nakon ratova. No, između 1991. i 1992. Hrvatska je, iako nije na stupnju razvoja kao zapadne zemlje, po prvi puta zabilježila značajan pad u broju stanovnika koji je tipičan za posttranzicijsku etapu (Nejašmić, 2005). Od 1991. Hrvatsku prati konstantna silazna putanja kretanja broja stanovnika. Za taj pad nije toliko kriv sam Domovinski rat već i različite popratne pojave koje su uslijedile kao što su ljudski gubici tijekom rata, gospodarska kriza, nezaustavljivi tokovi iseljavanja i starenje stanovništva. U razdoblju 1985. – 2015. Hrvatska je izgubila nešto manje od 400 000 stanovnika.

¹ Detaljniji opis na str. 11

Slika 1. Kretanje broja stanovnika Hrvatske 1985. – 2015.

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS)

Tablica 1. Kretanje ukupnog broja stanovnika Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015. godine²

Godine	Broj stanovnika Hrvatske	Broj stanovnika Slovenije	Godine	Broj stanovnika Hrvatske	Broj stanovnika Slovenije
1985.	4 673 734	1 948 577	2000.	4 470 981	1 987 755
1986.	4 691 977	1 975 273	2001.	4 437 460	1 990 094
1987.	4 710 291	1 985 486	2002.	4 421 962	1 994 026
1988.	4 728 677	1 994 066	2003.	4 406 517	1 995 033
1989.	4 747 134	1 996 325	2004.	4 391 127	1 996 433
1990.	4 765 663	1 996 377	2005.	4 375 790	1 997 590
1991.	4 784 265	1 999 945	2006.	4 360 507	2 003 358
1992.	4 748 399	1 998 912	2007.	4 345 278	2 010 377
1993.	4 712 801	1 994 084	2008.	4 330 101	2 025 866
1994.	4 677 471	1 989 408	2009.	4 314 978	2 032 362
1995.	4 642 405	1 989 477	2010.	4 299 907	2 046 976
1996.	4 607 603	1 990 266	2012.	4 284 889	2 050 189
1997.	4 573 061	1 986 989	2013.	4 267 558	2 055 496
1998.	4 538 778	1 984 923	2014.	4 255 689	2 058 821
1999.	4 504 752	1 978 334	2015.	4 238 389	2 061 085

Izvor: DZS, Statistični urad Republike Slovenije (SI)

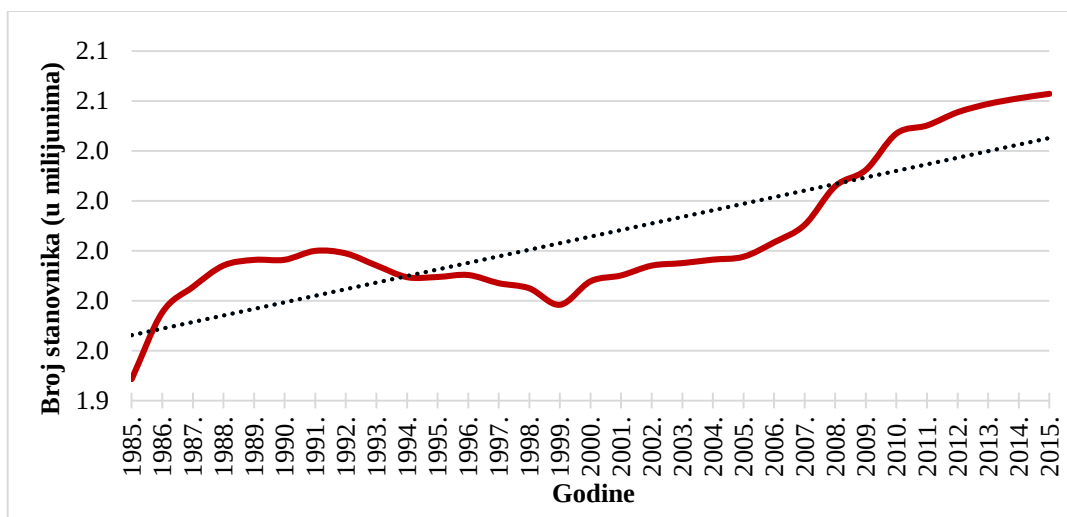
U spomenutom razdoblju, točnije 1980-ih godina, mnoge zemlje započele su s provođenjem populacijskih politika kojima je cilj bio obnavljanje i povećavanje broja

² Napomena: Vidi metodološki problemi, pod “Definiranje ukupnog stanovništva” i “Broj stanovnika Hrvatske u međupopisnim razdobljima”.

stanovnika. Iako je takva stimulativna politika bila više nego potrebna i u Hrvatskoj, ona je ipak izostala što je jedan od razloga, već pokrenutog smanjivanja broja stanovnika (Wertheimer-Baletić, 2003a). Iako je od 2001. silazna putanja puno blaža, silazni tokovi prisutni su i danas, a izgledno je da će se nastaviti i u bližoj budućnosti, no prema Nejašmiću (2011) nikakva populacijska politika neće riješiti situaciju u Hrvatskoj jer neće biti dovoljno žena koje bi rađale.

Ukupno kretanje broja stanovnika Slovenije može se podijeliti na tri razdoblja. Prvo je 1985. – 1992. s pozitivnim kretanjima, zatim slijedi razdoblje 1992. – 1999. s negativnim kretanjima i naposljetku razdoblje od početka 21. st. godina s neprekinutim rastom po kojem se slika stanovništva Slovenije prvenstveno i razlikuje od one u Hrvatskoj (Slika 2., Tablica 1.). Od 1985. do 1988. Slovenija je imala značajan porast broja stanovnika. U tom razdoblju njezina populacija se povećala za oko 45 500 stanovnika. Razlog tome je druga generacija *baby booma* nakon Drugoga svjetskog rata (Jakoš, 2009). Nakon tog razdoblja, broj stanovnika je i dalje rastao do 1992., a zatim je uslijedilo razdoblje pada do 1999. Od 1999. do 2015. broj stanovnika Slovenije u konstantnom je porastu. U promatranom razdoblju, unutar 35 godina, broj stanovnika se povećao za 114 000. Za taj porast zadnjih godina odgovorna su dva pozitivna demografska trenda. Prvi je taj da su žene rođene od majki druge *baby boom* generacije sada u fertilnom razdoblju pa postoji veći broj žena sposobnih za rađanje, a drugi su pozitivna migracijska kretanja. Pretpostavlja se da će se pozitivna kretanja u Sloveniji smanjiti kad treća *baby boom* generacija izađe iz fertilnog razdoblja te da tada ni pozitivan migracijski saldo neće biti dostatan za kompenziranje velikog gubitka ženske populacije (Jakoš, 2009).

Populacijska politika ni u Sloveniji nije provedena iako se upozoravalo da bi loša kretanja u stanovništvu mogla ozbiljno narušiti gospodarsku sliku Slovenije u budućnosti. Boh (1999), kao i Nejašmić (2011), smatra da sama populacijska politika nije dovoljna za pomak prema pozitivnim populacijskim pokazateljima. Uz populacijsku politiku bi se, prema Boh (1999), trebala paralelno provoditi i stimulativna obiteljska politika kako bi se došlo do pozitivnih dugoročnih promjena, a ne kratkoročnih pomaka nakon kojih uobičajeno situacija bude gora nego prije.

Slika 2. Kretanje broja stanovnika Slovenije 1985.– 2015.

Izvor: Statistički urad Republike Slovenije (SI)

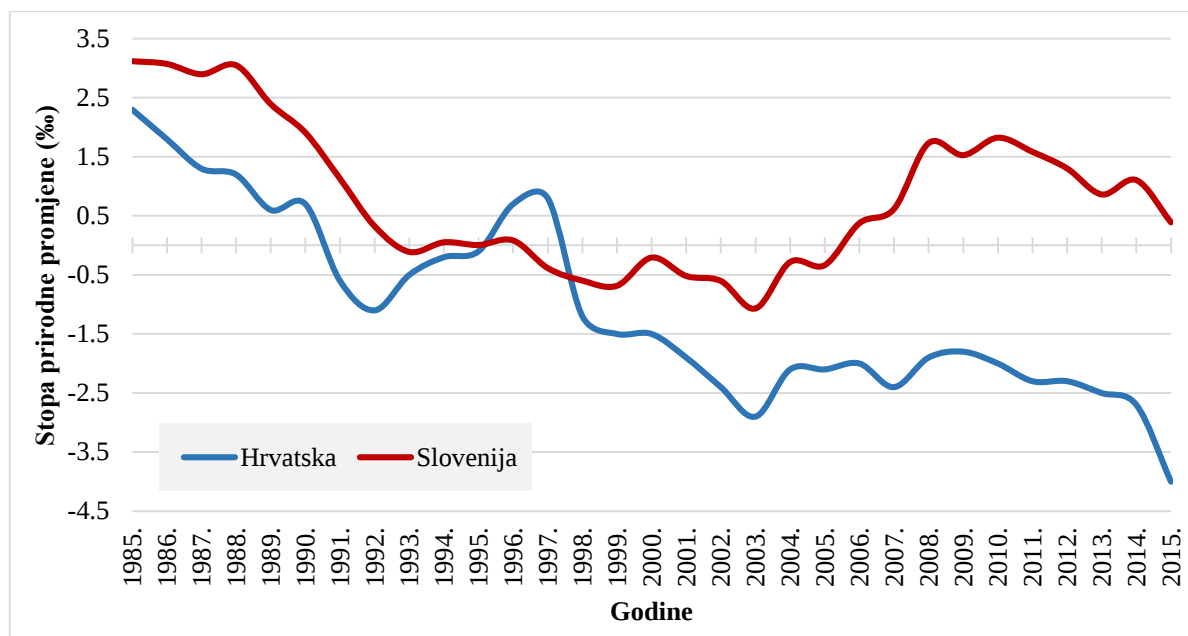
4.2. Prirodna promjena stanovništva Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.

Pojam prirodna promjena stanovništva vezan je uz pojam demografske tranzicije koja predstavlja prijelaz s visokih stopa rodности i smrtnosti na niske stope (Nejašmić, 2005). Hrvatska je početkom 1980-ih godina ušla u posttranzicijsku etapu razvoja stanovništva (Nejašmić, Bašić, Toskić, 2008) za koju su specifične niske i uravnotežene stope rodности i smrtnosti (Nejašmić, 2005) koje su ispod stope potrebne za obnovu generacije (Wertheimer-Baletić, 2005b) te koja se zbog svojih posebnih obilježja naziva i kvazipostranzicijskom etapom. Naime, tranzicija stanovništva uvjetovana je prvenstveno ekonomskim razvojem društva u kojem se ona odvija. U društvima s nižim stupnjem razvoja utjecaj gospodarskih čimbenika na reprodukcijsko ponašanje je jači nego visoko razvijenim (Wertheimer-Baletić, 2005b). Iako Hrvatska ne pripada grupi visokorazvijenih zemalja koje su pratile brze demografske promjene³, u njoj se ona od 1980-tih godina odvijala brže zbog različitih dodatnih čimbenika (Živić, 2008) poput gospodarske krize, političke nestabilnosti i masovnog iseljavanja pretežito mladog stanovništva. Demografski problemi u Hrvatskoj događaju se upravo zato što hrvatsko gospodarstvo nije (bilo) spremno za velike promjene koje su prisutne u njegovoj društvenoj sferi (Wertheimer-Baletić, 2005b).

³ Smanjivanje stope nataliteta koje je karakteristično za posttranzicijsku etapu i pretežno prati visoko razvijena društva, zabilježeno je i u nekolicini drugih zemalja s nižim stupnjem gospodarskog razvoja sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih godina (Wertheimer-Baletić, 2005b).

Demografska tranzicija u Sloveniji završila je 1960-ih, ali je kao i Hrvatska imala problema u svom demografskom razvoju poradi ratova, iseljavanja i nagle industrijalizacije. Početkom suvremenih demografskih trendova u Sloveniji smatraju se 1980-e godine u kojima je ukupna stopa fertiliteta pala ispod razine obnove stanovništva (Josipović, 2006, prema Vogelник, 1965 i Malačić, 2000).

Stopa prirodne promjene (Slika 3.) u Hrvatskoj je bila pozitivna do 1991., a najviša je bila 1985. kada je iznosila 2,3‰. U ratnom razdoblju (1991. – 1995.) dobila je negativan predznak da bi poslijeratnom nadoknadom rađanja (vrhunac koje je bio 1997.) bila pozitivna do 1998. Nakon 1998. Hrvatska bilježi jak pad stope prirodne promjene koja oscilira u pojedinim godinama, no u konačnici bilježi veliki pad, te je 2014. i 2015. dosegla najniže vrijednosti (-4,0 ‰) u promatranom razdoblju. U posljednjih trideset godina stopa prirodne promjene manja je za 6,3‰. Može se reći da hrvatsku populaciju prati konstantno smanjivanje stope prirodne promjene s tek jednom manjom iznimkom *baby booma* nakon Domovinskog rata poslije kojeg opet počinje strmo padati.

Slika 3. Stopa prirodne promjene Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.

Izvor: DZS, SI

Kod Slovenije se kretanje stopa prirodne promjene razlikuje u nekoliko bitnih točaka. Najvažnije je spomenuti da je stopa prirodne promjene kroz promatranih trideset godina bila uvijek viša nego u Hrvatskoj s iznimkom kompenzacijskog razdoblja nakon Domovinskog rata u kojem je Hrvatska imala više stope. Najviša stopa u Sloveniji bila je 1985. s 3,12‰, a pozitivne vrijednosti bile su prisutne sve do 1993. (dvije godine dulje nego u Hrvatskoj), no ne

prelaze u negativni predznak. Stagnacija je trajala sve do 1996. Dakle, kad je Hrvatska u ratnom razdoblju zabilježila veliki pad stope prirodne promjene, u Sloveniji je održana ravnoteža na nultoj vrijednosti, a za vrijeme hrvatskog *baby booma*, Slovenija je počela bilježiti negativnu prirodnu promjenu. Od 1996. do 2005. vrijednosti u Sloveniji bile su ispod nule, s najmanjom stopom od -1,07‰ 2003., a od 2005. iznad, zbog već ranije spomenutog trećeg *baby boom* naraštaja koji je stupio u fertilno razdoblje. Takav trend pozitivne prirodne promjene nastavio se sve do danas, s velikim rastom do 2010. poslije kojeg slijedi pad koji daje naslutiti daljnje smanjivanje stope prirodne promjene u Sloveniji i prelazak u negativne vrijednosti. Razlika između stope prirodne promjene na početku i na kraju promatranog razdoblja gotovo je upola manja nego u Hrvatskoj i iznosila je 2,73‰.

5. OPĆA OBILJEŽJA NATALITETA

Kao što je već ranije spomenuto, natalitet (rodnost) čini jednu od sastavnica prirodne promjene stanovništva zajedno s mortalitetom. Promatra se kao pozitivna sastavnica jer utječe na povećanje broja stanovnika, a mortalitet kao negativna jer označava njegovo smanjivanje. Sam pojam podrazumijeva *efektivnu rodnost*, odnosno broj živorođene djece za razliku od *ukupne rodnosti* koja uključuje i živorođenu i mrtvorođenu djecu.

Uz natalitet, u demografiji se često spominje i pojam fertiliteta. Razlika između ta dva pojma jest u tome što natalitet obuhvaća živorođenu djecu u odnosu na cijelu populaciju (mušku i žensku) i sve dobne skupine, dok se kod fertiliteta u odnos stavljaju živorođeni i žensko stanovništvo u fertilnoj dobi – od 15 do 49 godina (Nejašmić, 2005).

Natalitet je važan za demografski i gospodarski razvoj svih društava jer njegov rast utječe na obnavljanje i pomlađivanje populacije, doprinosi radnom, a i bračnom tržištu koje je usko povezano uz njegovu manifestaciju. Upravo zbog toga vrlo je važno spomenuti čimbenike koji na njega utječu. Postoje tri skupine faktora koji se međusobno isprepliću te (ne)postojanje kojih je povezano s padom ili rastom nataliteta, a oni mogu biti biološki, gospodarski i psihološki⁴. Od bioloških faktora jedan od najvažnijih je dob stanovništva, posebice onog ženskog, jer plodnost žena u fertilnom razdoblju prema Lorimerovom modelu⁵ varira s godinama. Zbog te činjenice važno je pratiti natalitet unutar dobnih skupina te uzroke i posljedice njezinog pomicanje prema sve starijim godinama. Drugi važan faktor jest dob stupanja u brak jer se u pojedinim društvima većina djece i danas, iako se taj postotak neprestano smanjuje, rađa unutar te zajednice. Kako se pomiče granica stupanja u brak, tako se pomiče i granica rađanja prvog djeteta, a samim time smanjena je mogućnost rađanja većeg broja djece unutar obitelji. Kod gospodarskih faktora ističe se položaj žene, stupanj obrazovanja te kontrola rađanja. Ta tri gospodarska faktora nadovezuju se na spomenute biološke faktore. Primjerice, žene u društvima koje karakterizira tradicionalnost u pravilu su manje obrazovane i imaju više djece, a suprotno tome su razvijenija društva u kojima je žena obrazovanija, ravnopravnija muškarcu, zaposlena i ima manji broj djece⁶. Drugim riječima, iako razvijenija društva imaju veće mogućnosti za uzdržavanje djece i logično je očekivati rast

⁴ U ovom se radu neće opisivati svi faktori detaljno, već oni koji su bitni za njegovu tematiku.

⁵ Frank Lorimer, američki demograf, u svom djelu „Culture and Human Fertility“ razvio je teoriju plodnosti žena s obzirom na njihovu dob. Prema tom modelu najveća plodnost žene je u 22 godini života te iznosi 93,0%, a najplodnija dobna skupina jest ona 20 – 24 godine (Lorimer, 1954).

⁶ Naravno, postoje i društva (primjerice nordijske zemlje) u kojima žene s višim stupnjem obrazovanja i većom stopom zapošljavanja imaju veći broj djece (Akrap i Čipin, 2011).

nataliteta, događa se upravo suprotno. Zbog toga je važno provođenje populacijskih politika koje bi trebale na državnoj razini osigurati uvjete za poboljšanje demografske slike. Nasuprot tome u tradicionalnijim društvima provodi se kontrola rađanja koja je usmjerena na njegovo smanjivanje različitim metodama. Posljednja, treća skupina psiholoških faktora uključuje individualne razloge kao što su strah od rađanja, nesigurnost i nespremnost na obaveze koje sa sobom nosi roditeljstvo. U psihološke čimbenike ubrajaju se i ratna stanja ili druge nepogode koje sa sobom donose odgađanje rađanja zbog nesigurnosti za podizanje djece, odvojenost supružnika, itd. Nakon ratova, kao što je spomenuto ranije, dolazi do nadoknade rodnošći, takozvanoga kompenzacijskog razdoblja ili *baby booma*. (Nejašmić, 2005).

5.1. Pokazatelji nataliteta

Najvažniji pokazatelji nataliteta su opća stopa efektivne rodnošći ili opća stopa nataliteta koja označava broj živorođene djece na 1000 stanovnika i stopa ukupnog fertiliteta, koja je ujedno i najprecizniji pokazatelj ostvarene razine plodnosti u određenoj populaciji. Ukupna stopa fertiliteta (TFR, SUF) “označava vjerojatan prosječan broj živorođene djece koju bi rodila 'prosječna' žena tijekom svog fertilnog razdoblja, uz pretpostavku da djeluju sadašnje posebne stope fertiliteta prema dobi i uz izostanak utjecaja smrtnosti” (Nejašmić, 2005:78).

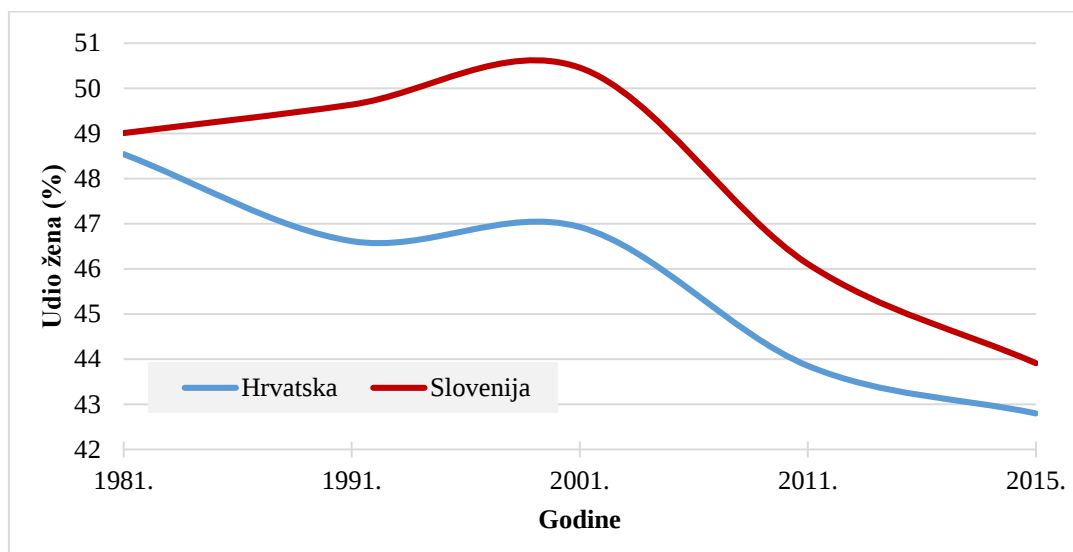
5.2. Natalitet Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.

Fertilno razdoblje žene (15 – 49 godina), podrazumijeva, kao što je već naglašeno, razdoblje njezine biološke plodnosti i mogućnosti za rađanjem. Kako bi bili jasniji trendovi nataliteta i nupcijaliteta, o kojima će se pisati kasnije, prvo treba analizirati žensku populaciju upravo u tom razdoblju. Naime, ako dolazi do pada broja žena u fertilnom razdoblju, logično slijedi i smanjivanje broja živorođene djece.

Promatrajući udio žena u fertilnom razdoblju u Hrvatskoj i Sloveniji od 1981. do 2015. (Slika 4.) mogu se uočiti dvije stvari. Prvo, udio žena u dobi 15 – 49 godina kroz cijelo je promatrano razdoblje veći u Sloveniji⁷. Drugo, smanjenje udjela žena u fertilnom razdoblju prisutno je u obje zemlje. Od 1981. do 2001. u Sloveniji dolazi do laganog porasta, dok s druge strane Hrvatska bilježi pad do 1991. nakon kojeg slijedi lagani porast do 2001. Linija kretanja udjela žena u obje zemlje je od 2001. godine gotovo paralelna u smanjivanju. Najveći udio

⁷ Ovdje treba spomenuti veliki broj ženskih imigranata koji je posebice značajan zadnjih desetak godina. Naime, 2013. Slovenija je imala najveći broj ženskih imigranata u Europskoj Uniji gdje su čak 64% od svih imigranata bile žene (URL 8).

Hrvatska je imala 1981. s 48,54%, a Slovenija 2001. s 50,46%. Od početka do kraja promatranog razdoblja izgubila Hrvatska je izgubila 19,24% žena, a Slovenija 4,18%.

Slika 4. Udio žena u fertilnom razdoblju u Hrvatskoj i Sloveniji 1981. – 2015. (u %)

Izvor: Vitalna statistika Hrvatske i Slovenije

Prije analize rađanja žena u fertilnom razdoblju treba objasniti pojam reprodukcije stanovništva. Reprodukcijska ili biološka reprodukcija stanovništva podrazumijeva njegovo prirodno obnavljanje u kojem sudjeluju i mortalitet i natalitet, s time da se promatra žensko stanovništvo koje i sudjeluje u reprodukciji (Nejašmić, 2005). Najvažniji pokazatelj (bio)reprodukcije jest već spomenuta stopa ukupnog fertiliteta (SUF, TFR)⁸. SUF treba biti veći od 2,1 kako bi došlo do obnavljanja naraštaja; ako je on manji, nije se osigurala obnova stanovništva. Naime ako roditelji imaju dvoje djece dolazi do jednostavne obnove, ali pošto se mora računati sa smrtnošću majki u fertilnom razdoblju, da bi se reprodukcija osigurala SUF mora biti veći od 2,0 (Nejašmić, 2005).

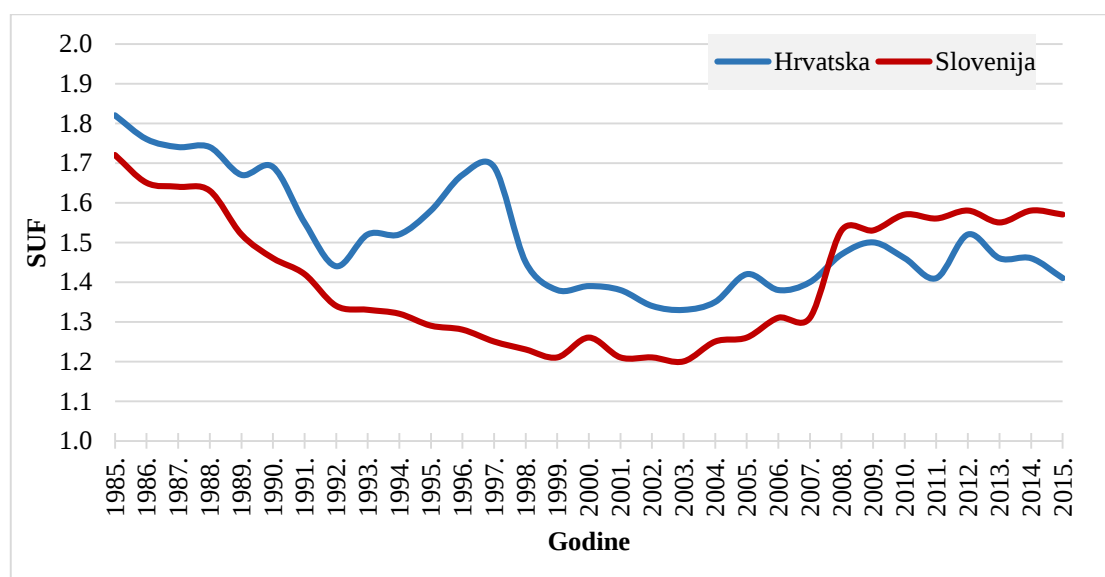
Fertilno razdoblje žena povezano je s njihovom sposobnošću rađanja, a najprecizniji pokazatelj fertiliteta je, kako je već rečeno, stopa ukupnog fertiliteta (TFR, SUF) koja pokazuje prosječan broj djece po ženi u fertilnoj dobi (Nejašmić, 2005). Kroz usporednu analizu SUF-a u Hrvatskoj i Sloveniji (Slika 5.) vidljivo je da se SUF smanjio u obje zemlje, no najveća razlika bila je 2008. godine kada je slovenski SUF prvi put u promatranom razdoblju krenuo rasti iznad njegove razine u Hrvatskoj. Početkom 21. stoljeća u mnogim zemljama stopa ukupnog fertiliteta pala je na razinu najnižeg niskog fertiliteta⁹ koji je u Hrvatskoj i Sloveniji u

⁸ Od pokazatelja reprodukcije ističu se još stopa prirodne promjene te neto i bruto stopa reprodukcije (Nejašmić, 2005) koje se u ovom radu neće posebno analizirati.

⁹ Fertilitet koji iznosi 1,3 i manje djece po ženi (Wertheimer-Baletić, 2005b).

promatranom razdoblju zabilježen 2003. godine (Wertheimer-Baletić, 2005a) kada se u Hrvatskoj radalo u prosjeku 1,33 djece na 1000 žena, a u Sloveniji još manje, svega 1,2 djece na 1000 žena.

Najveća odstupanja u Hrvatskoj primjetna su od 1990. do 1992. kada dolazi do pada s 1,69 na 1,44, nakon čega SUF lagano raste do 1994., da bi vrhunac dosegao 1997. kada je iznosio 1,69. Zatim strmoglavo pada do 1999. i smanjuje se za 0,31. Od 1999. lagano raste do 2009. pa se smanjuje do 2011. te 2012. doseže 1,52 što je najveći SUF posljednjih petnaestak godina (od 1997.). U posljednje tri promatrane godine SUF se ponovno smanjuje.

Slika 5. Stopa ukupnog fertiliteta Hrvatske i Slovenije 1985. – 2005.

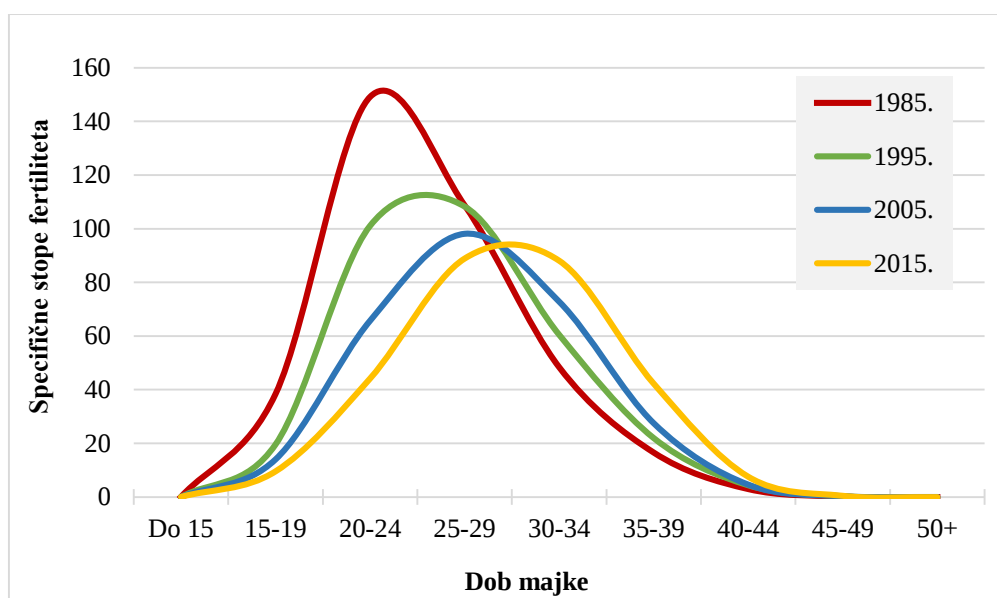
Izvor: DZS, SI

U Sloveniji je pad SUF-a bio konstantan od 1985. do 2003. (s tek manjom iznimkom između 1999. i 2001.) s 1,72 na 1,2. Od 2003. do 2007. zabilježen je lagani porast nakon kojeg u samo jednoj godini (2007. – 2008.) dolazi do rasta s 1,31 na 1,57. Nakon toga dolazi do uravnoteženih vrijednosti koje se kreću od 1,55 do 1,58.

Dok specifične stope fertiliteta u Hrvatskoj i Sloveniji ukazuju na daljnje smanjivanje u budućnosti, kod Europske unije događa se suprotno. Naime, prema podacima Eurostata, u zadnjih petnaestak godina, točnije 2001. – 2015., Europska unija bilježi porast SUF-a s 1,46 na 1,59. Hrvatska je do 2008. bila ispod razine SUF-a Europske unije, ali iznad SUF-a Slovenije. Nakon 2008. Slovenija se polako izjednačava s EU(28), dok je Hrvatska sve do danas ostala ispod tih razina. Dakle, SUF EU(28) je zadnjih promatranih godina na istoj razini kao i Slovenija prema čemu je Slovenija dosegla razinu europskog fertiliteta. S druge strane, SUF Hrvatske je u svim godinama od 2001. bio niži od onog europskog.

Kod specifičnih stopa fertiliteta analiziraju se podaci o prosječnom broju djece po ženi, po dobnim skupinama¹⁰. Promjene u fertilitetu u određenim dobnim skupinama rezultat su različitih čimbenika. Najčešća promjena koje se događa jest pomicanje viših stopa fertiliteta s najplodnijeg razdoblja (prema Lorimeru 20 – 24 godine) na kasnije dobne skupine što dovodi do vjerojatnijega manjeg broja djece u budućnosti. Najveći doprinos istom daju žene, odnosno buduće majke koje s promjenom društva mijenjaju i svoje svjetonazore vezane uz brak, rađanje i obitelj.

Kod specifičnih stopa fertiliteta Hrvatske (Slika 6.), najviši fertilitet bio je 1985. godine, a njegove nositeljice bile su žene dobi 20 – 24 godine (149,1 djece na 1000 žena). Narednih godina došlo je do pomicanja rađanja prema tridesetim godinama. Posljednja analizirana godina pokazuje daljnji trend pomicanja te granice. Naime, 2015. specifične stope fertiliteta u dobnim skupinama 25 – 29 (88,9 djece na 1000 žena) i 30 – 34 (88,1 djece na 1000 žena) gotovo su se izjednačile. Od početka do kraja promatranog razdoblja, dobna skupina do 15 godina ne bilježi velike razlike. Nadalje, u dobnoj skupini 15 – 29 godina broj djece na 1000 žena je smanjen s 296,2 na 142,7 dok je u dobnoj skupini 30 – 49 broj porastao s 68,2 na 138,5 djece na 1000 žena. Drugim riječima, iako je došlo do povećanja stopa fertiliteta u starijim starosnim skupinama, zbog iznimnog pada u onim mlađim, potrebno je dodatnih 4,2 djece na 1000 žena samo kako bi se taj gubitak nadoknadio.

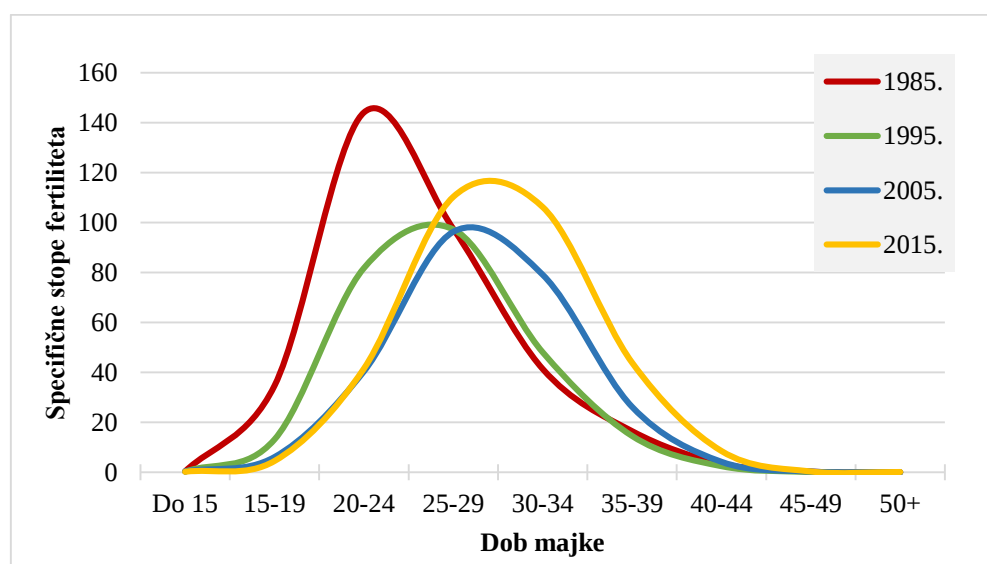

Slika 6. Specifične stope fertiliteta Hrvatske 1985.–2015. godine

Izvor: Vitalna statistika, DZS

¹⁰ Specifične stope fertiliteta najčešće se odnose na petogodišnje dobne skupine (15 – 19, 20 – 24, 25 – 29, 30 – 34, 35 – 39, 40 – 44, 45 – 49 godina)

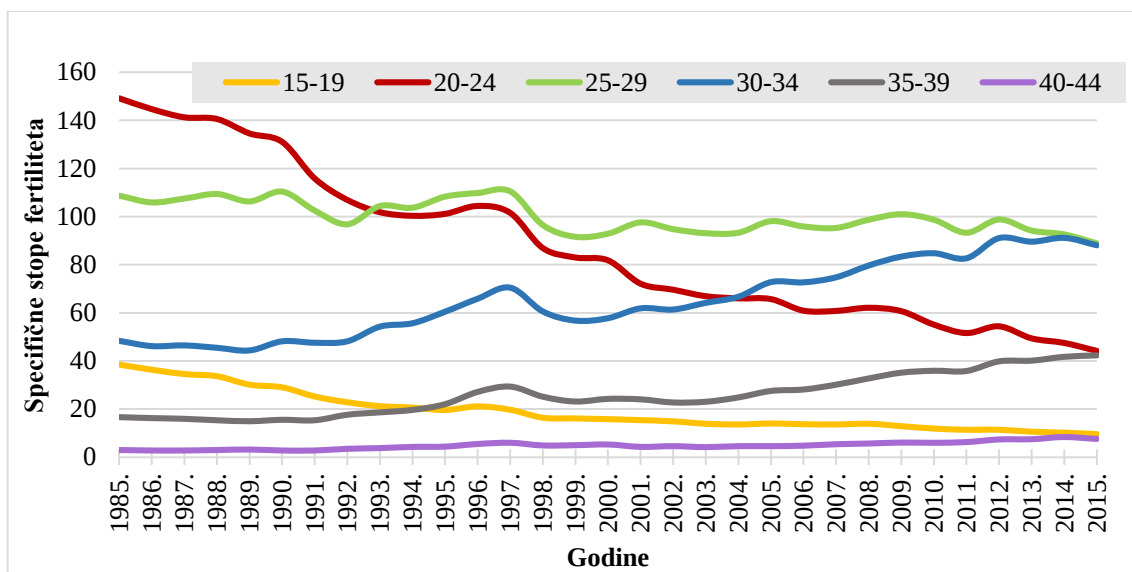
Kada se uspoređuju specifične stope fertiliteta Hrvatske sa Slovenijom (Slika 7.) 1985. godina gotovo je jednaka. Obje zemlje u tom razdoblju bilježe najveću stopu fertiliteta u istoj dobnoj skupini 20 – 24 godine (kod Slovenije je tek nešto niža s 144,4 djece na 1000 žena, dok u Hrvatskoj iznosi 149,1). Nadalje, zanimljivo je da su najviše stope fertiliteta u Sloveniji 1995. i 2005. gotovo jednake no u različitim dobnim skupinama. Zapravo, 1995. najvišu stopu fertiliteta imale su žene 25 – 29 godina (97,3 djece na 1000 žena), a 2005. žene te iste dobne skupine iako je ona nešto manja (96,3 djece na 1000 žena). Međutim, promijenila se sljedeća dobna skupina (30 – 34 godine) koja je 1995. bilježila stopu od 48,1 djece na 1000 žena, a 2005. je narasla na 79,1 djece na 1000 žena. Za razliku od Hrvatske (koja bilježi pad), u Sloveniji je došlo do rasta stopa fertiliteta 2015. godine, a najveća je bila zabilježena u dobnoj skupini 24 – 29 godine s 110,3 djece na 1000 žena.

Slika 7. Specifične stope fertiliteta Slovenije 1985. – 2015.

Izvor: Vitalna statistika Slovenije, SI

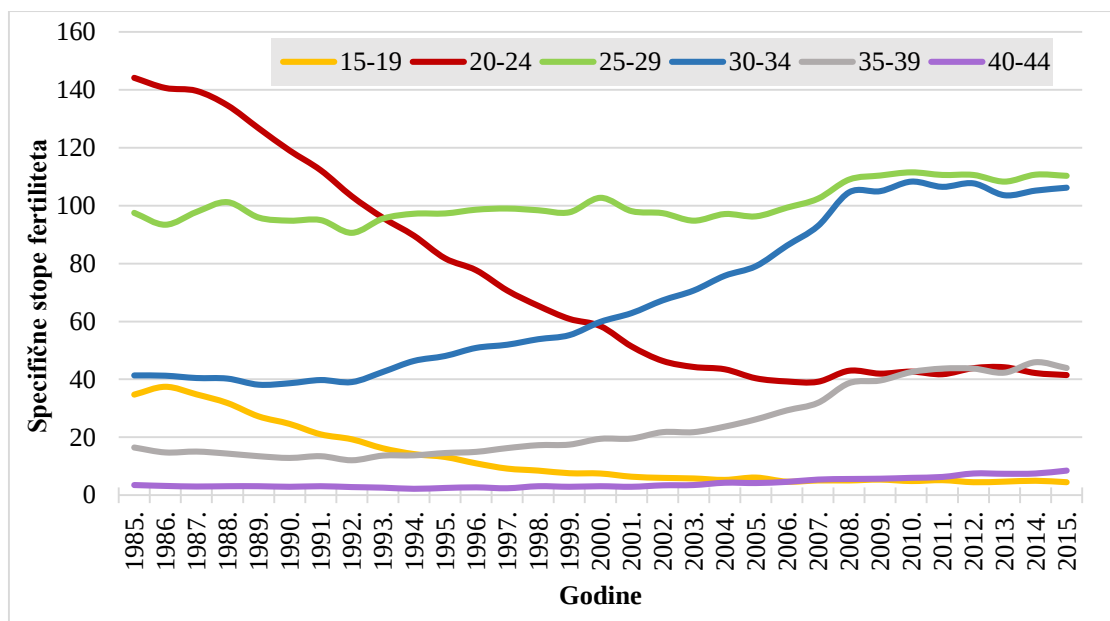
Od početka do kraja promatranog razdoblja stopa fertiliteta u dobnoj skupini do 15 godina ni u Sloveniji ne bilježi velike razlike. U dobnoj skupini 15 – 29 smanjila se s 276,3 na 156,3 djece na 1000 žena, a u dobnoj skupini 30 – 49 godina porasla je s 61,7 na 158,9 djece na 1000 žena. Prema tome Slovenija nema toliko izraženo smanjenje stope fertiliteta kao Hrvatska te da bi nadoknadila gubitak treba 2,6 djece na 1000 žena, odnosno 1,5 puta manje nego Hrvatskoj.

Slika 8. Broj živorođene djece s obzirom na dob majke u Hrvatskoj 1985. – 2015.

Izvor: DZS

Moguće je analizirati i kretanje ukupnog broja živorođene djece po starosnim skupinama žena u fertilnom razdoblju. Uspoređujući te podatke za Hrvatsku i Sloveniju (Slika 8. i Slika 9.), najveće promjene očekivano daju dobne skupine 20 – 24 i 30 – 34. Dobna skupina 20 – 24 bilježi najveći pad u broju živorođene djece. Iako se čini da je pad fertiliteta u navedenoj dobnoj skupini u analiziranom razdoblju puno veći u Hrvatskoj, smanjenje je gotovo identično. U Hrvatskoj se broj živorođene djece na 1000 žena smanjio s 149,1 na 44,2, a u Sloveniji s 144,1 na 41,5. Skupina 25 – 29 godina ne odudara previše od 100 živorođene djece na 1000 žena u promatranom razdoblju. Hrvatska bilježi lagani pad zadnjih nekoliko godina, dok u Sloveniji broj živorođenih ostaje na istim vrijednostima. Broj djece u skupini 30 – 34 raste u obje zemlje. U promatranom razdoblju, broj živorođene djece u njoj porastao je u Hrvatskoj s 48,4 na 88,1 djece na 1000 žena, a u Sloveniji s 41,4 na 106,2 djece na 1000 žena. Usprkos porastu u toj dobnoj skupini, broj živorođenih nije dovoljan da nadoknadi pad u skupini 20 – 24. Ostale dobne skupine poprilično su slične. Najmlađa skupina (15 – 19) u obje zemlje bilježi pad u broju živorođenih. U Sloveniji je taj broj gotovo jednak broju živorođenih na 1000 stanovnika u posljednjoj fertilnoj dobnoj skupini (45 – 49) već posljednjih petnaestak godina, dok se u Hrvatskoj izjednačuje tek posljednje tri do četiri godine. Naposljetku, fertilitet u dobnoj skupini 35 – 39 bilježi lagani rast u obje zemlje te se stope fertiliteta u ovoj skupini u Hrvatskoj i u Sloveniji (također ranije) izjednačuju s onima u dobnoj skupini 20 – 24.

Slika 9. Broj živorođene djece s obzirom na dob majke u Sloveniji 1985. – 2015.

Izvor: SI

Može se zaključiti da obje zemlje imaju slična kretanja specifičnih stopa fertiliteta u svim starosnim skupinama te se na primjeru Slovenije u budućnosti mogu očekivati slična kretanja i u Hrvatskoj. Naime, u Sloveniji je došlo do „preklapanja“ broja živorođene djece rođene od majki u dobi 25 – 29 i 30 – 34, 20 – 24 i 35 – 39, te 15 – 19 i 40 – 44 posljednjih petnaestak godina, dok se u Hrvatskoj ta „preklapanja“ bilježe tek u zadnjih nekoliko godina.

6. OPĆA OBILJEŽJA NUPCIJALITETA¹¹

Brak¹² se može analizirati u sklopu biološkog ili društveno-gospodarskog sastava stanovništava. Kod biološkog sastava brak je važan jer kod nekih društava potiče bioreprodukciju, a društveno-gospodarski gledano, brak, njegova simbolika i važnost, svakodnevno se mijenjaju pod društvenim okolnostima (Nejašmić, 2005). Može se reći da biološki i društveno-gospodarski faktori na brak djeluju uzročno-posljedično. Društvo mijenja brak, no brak je institucija u kojoj se većinski, barem u Hrvatskoj, „rađa“ samo društvo. Promjene koje se događaju već su dugo prisutne u razvijenim zemljama. Brakovi se sve češće raskidaju, sklapa se sve manje brakova, supružnici se sve brže i sve više rastavljaju, a vrijednost braka gubi svoje mjesto u suvremenom svijetu. Izvanbračne zajednice postaju sve češći fenomen ne samo mladih, već i starijih generacija, a sve veći broj djece rođene izvan braka potvrđuje da se gubi i društvena definicija obitelji koja podrazumijeva „skupinu osoba povezanih bračnim i krvnim vezama, koja živi kao cjelina, sa zajedničkim stanovanjem i potrošnjom“ (Nejašmić, 2005:206-207).

U Europi je samostalno stupanje u brak bez dozvole roditelja ili skrbnika dopušteno od 18 godine, odnosno od punoljetnosti osobe koja stupa u brak. Prema dobi stupanja u brak postoje maloljetnički (mlađi od 18), rani (18 – 20), uobičajeni (19 – 39) i kasni (iznad 40 godina) brakovi (Nejašmić, 2005).

6.1. Sklapanja brakova u Hrvatskoj i Sloveniji 1985. – 2015.

Stupanje u brak i važnost braka bitno se razlikuje u Hrvatskoj i Sloveniji već duži niz godina. Slovenija je uvijek bila otvorenija po pitanju braka s niskim brojem sklopljenih brakova koji se i u današnje vrijeme nastavlja smanjivati. Hrvatsko društvo je, s druge strane, uvijek imalo tradicionalnije poimanje te institucije. Ipak, sve više Hrvata i Hrvatica odlučuje se za zajednički život bez formalnog sklapanja braka. Promjene u bračnom ponašanju uzrokovane su brojnim čimbenicima koji su brak počeli redefinirati u prošlosti mijenjajući sliku zajedničkog života partnera koja svakim danom postaje sve prihvatljivija u društvu. Pad socijalizma doveo je do promjena na radnom tržištu koje je postalo konkurentnije. Takvo tržište zahtijevalo je veću razinu obrazovanja i fleksibilnost što nije vrijedilo samo za pripadnike muške, već i za žensku populaciju koja se trebala prilagoditi novim uvjetima. Produljivanje

¹¹ Učestalost sklapanja brakova; suprotan pojam je *divorcijalitet* ili učestalost razvoda brakova (Nejašmić, 2005).

¹² Definicija braka razlikuje se u Hrvatskoj i Sloveniji, vidi Metodologija istaživanja pod *Definicije braka*.

obrazovanja postalo je neizbježno za oba spola što je naposljetku dovelo i do kasnijeg stupanja u brak, a nakon toga i do kasnijeg rađanja (Pavić, 2014). Većom zaposlenošću, žene su postale ekonomski neovisnije pa samim time imaju veću slobodu unutar i izvan braka. Muškarac nema više ulogu jedinog „hranitelja obitelji“ što pokazuje i smanjivanje takozvanih *shotgun* brakova¹³.

Vodeći problem pada broja brakova danas jest neprekinuto smanjivanje broja živorođene djece, migracije selo-grad, iseljavanje, starenje stanovništva, nezaposlenost te neravnoteža u spolnoj strukturi stanovništva koja izrazito negativno djeluje na seoska područja¹⁴ (Akrap i Živić, 2001). Još jedan bitan problem jest stambeni prostor (Akrap i Čipin, 2008) zbog nedostatka kojeg, zajedno s ekonomskim problemima, mladi u posttranzicijskim državama duže od planiranog, nastavljaju živjeti s roditeljima tako pokušavajući uštedjeti za samostalni život u budućnosti. Uz nedostatak stambenog prostora veže se i problem udaljenosti radnog mjesta i mjesta stanovanja što također negativno utječe na obiteljski život (Živić, 2003).

Slovenija je prema istraživanjima *European Labour Force Surveya* (2007) na drugom mjestu u Europi, poslije Slovačke, po broju mladih koji nakon završetka obrazovanja nastavljaju živjeti s roditeljima (Kuhar, 2013). Iako je uvriježeno mišljenje da se tako pomaže mladima, statistike pokazuju sasvim drugačije podatke. Naime, prema istraživanjima provedenim u drugim državama, mladi koji su odselili od roditelja imaju veći bruto domaći proizvod (BDP) jer su ranije bili prisiljeni na prilagodbu u društvu bez njihove zaštite (Kuhar, 2013).

Nadalje, nizak broj sklopljenih brakova u Sloveniji može se promatrati i kao posljedica promjena stavova vezanih uz tradicionalne, religijske i moralne zakonitosti braka. Naime, u Sloveniji nakon Drugoga svjetskog rata dolazi do izdvajanja Crkve iz škola, medija i javnog života, pristup kontracepcijskim sredstvima je maksimalno olakšan, a mladi sve češće žive u neformalnim zajednicama (Strehovec, 2012).

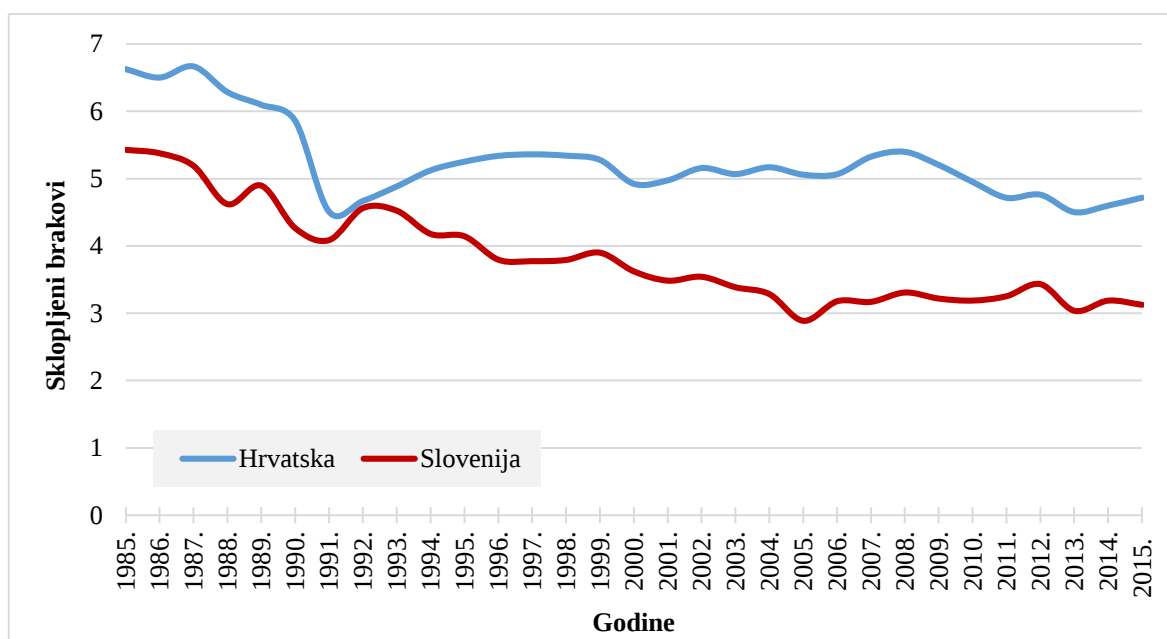
6.2. Nupcijalitet u Hrvatskoj i Sloveniji

Broj sklopljenih brakova u Hrvatskoj i Sloveniji u razdoblju 1985. – 2015. je opadao s oscilacijama u pojedinim godinama (Slika 10). Ukupan broj brakova u Hrvatskoj se smanjilo za 35,94% (s 30 963 na 19 834), a u Sloveniji za 39,04% (s 10 579 na 6 449), dok se broj

¹³ *Shotgun* brakovi ili “brakovi pod prijetnjom sačmarice” su brakovi kod kojih su partneri, kako bi izbjegli društvenu stigmatizaciju, prisiljeni ući u brak nakon otkrivene trudnoće partnerice (Pavić, 2014).

¹⁴ U seoskim područjima javlja se manjak ženskog stanovništva koje je iseljavalo u urbana područja, dok su muškarci, kao nasljednici ostajali na svojim imanjima (Nejašmić i Štambuk, 2003).

sklopljenih brakova na 1000 stanovnika (stopa nupcijaliteta) u Hrvatskoj smanjio za 28,78% (s 6,62 na 4,72), a u Sloveniji za čak 42,42% (s 5,43 na 3,13). Najveće smanjenje broja sklopljenih brakova u Hrvatskoj zabilježeno je u ratno vrijeme, pogotovo 1991. godine kada se broj sklopljenih brakova smanjio za gotovo 22,70% u odnosu na prethodnu, 1990. godinu. Također, samo se 1991. broj sklopljenih brakova na 1000 stanovnika približio vrijednostima sklapanja brakova u Sloveniji, no čak je i u tom razdoblju Hrvatska imala višu stopu nupcijaliteta. Nakon 1991. broj sklopljenih brakova raste u obje države s time da je u Hrvatskoj rast ravnomjerniji s tek ponekim odudaranjima, dok je u Sloveniji taj rast bio kratkotrajan, do 1992. godine, nakon čega vrijednosti nastavljaju padati.

Slika 10. Broj sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u Hrvatskoj i Sloveniji 1985. – 2015.¹⁵

Izvor: DZS, SI

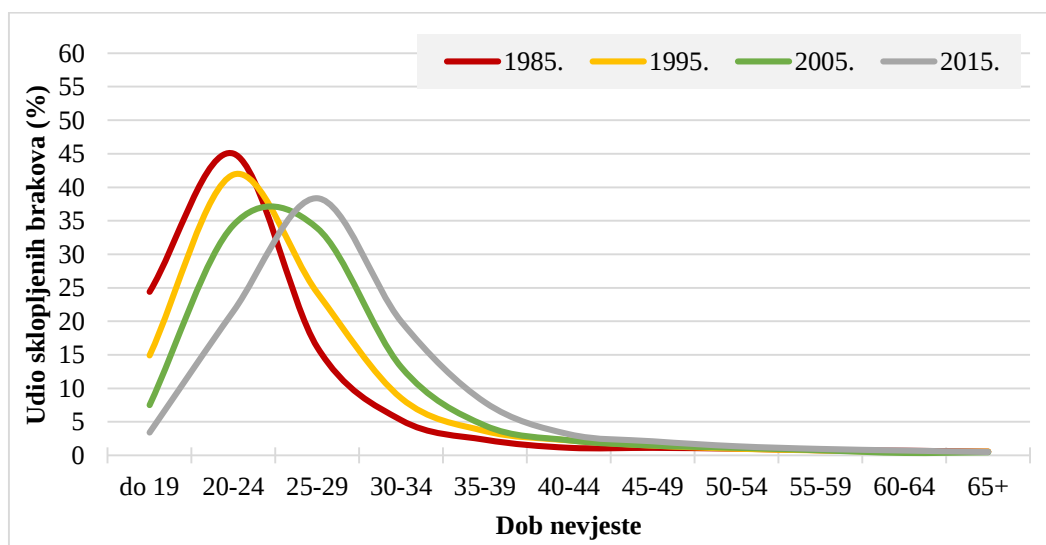
Prema podacima Eurostata, Europska unija također bilježi pad broja sklopljenih brakova. Od 2007. do 2012 opća stopa nupcijaliteta pala je sa 4,9 na 4,2. U EU(27) 2009. najviše brakova sklapalo se na Cipru (7,9 na 1000 stanovnika) i u Poljskoj (6,6 na 1000 stanovnika), a najmanje u Sloveniji (3,2 na 1000 stanovnika) i Bugarskoj (3,4 na 1000 stanovnika) (URL 7). Godine 2012. u EU(28) najviša stopa nupcijaliteta bila je u Litvi (6,9), na Cipru (6,4) i na Malti (6,1), dok je najniža bila u Sloveniji, Bugarskoj (3,0) te u Portugalu (3,1). U pet promatranih godina Slovenija je poprilično ispod prosjeka EU, (npr. 2011. godine

¹⁵ Procjena broja stanovnika sredinom 2010. Izračunata je na temelju podataka popisa 2001., a procjena broja stanovnika sredinom 2011. izračunata je na temelju podataka popisa 2011.

opća stopa nupcijaliteta u Sloveniji iznosila je 3,25, a u EU 4,2) a Hrvatska je iznad prosjeka (iste godine opća stopa nupcijaliteta u Hrvatskoj bila je 4,7) (URL 8).

U današnje vrijeme problem nije samo smanjivanje broja sklopljenih brakova već i sve kasnije stupanje u brak gdje se najveći naglasak stavlja na ženski dio populacije. Kasnije stupanje žena u brak, posebice tamo gdje je on poželjan u društvu, negativno se odražava na rađanje, a samim time i na cjelokupnu demografsku sliku društva. Zbog tih razloga vrlo je važno pratiti statistiku sklapanja brakova po starosti, pogotovo starosti nevjeste.

Uspoređujući podatke o udjelu sklopljenih brakova nevjestica prema dobi u Hrvatskoj i Sloveniji (Slika 11. i Slika 12.) uočava se pomicanje dobne granice za udaju kod žena u obje zemlje te pad udjela sklopljenih brakova žena u promatranom razdoblju. No, postoje razlike u zadnjih desetak godina. Naime, u Sloveniji se udio sklopljenih brakova žena smanjivao kroz sve promatrane godine, dok je u Hrvatskoj zadnje promatrane godine (2015.) zabilježen veći udio sklopljenih brakova nego prije deset godina (2005.). Razlike su primjetne i u starijim dobnim skupinama u kojima je veći udio sklopljenih brakova prisutan u Sloveniji. Također, u Sloveniji smanjivanje udjela broja brakova u starijim dobnim skupinama započinje kasnije nego u Hrvatskoj.

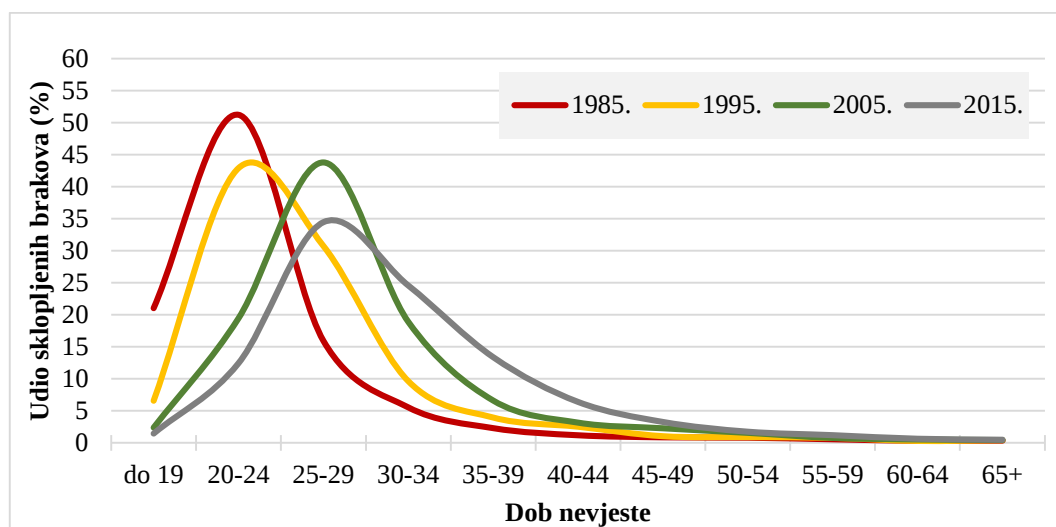

Slika 11. Udio sklopljenih brakova nevjestice prema dobi nevjestice u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %)

Izvor: DZS

Promatrajući razdoblje zadnjih trideset godina udio sklopljenih brakova s obzirom na dob nevjestice 1985. najveći je bio u dobnoj skupini 20 – 24 godine u obje zemlje. Završetkom Domovinskog rata 1995. godine, starosna skupina s najvećim udjelom sklopljenih brakova ostaje ista (20 – 24) u Hrvatskoj sa 41,90%, a u Sloveniji sa 42,9%. Godine 2005. u Hrvatskoj

se dobne skupine 20 – 24 i 25 – 29 počinju izjednačavati, no ona 20 – 24 i dalje ima najveći udio, s 34,38% sklopljenih brakova. Po udjelu udaja, 2005., vodeća dobna skupina u Sloveniji bila je 25 – 29, s 43,8%. U Hrvatskoj je ista dobna skupina imala najveći udio tek 2015. godine s 38,37% sklopljenih brakova, dok se u toj skupini iste godine u Sloveniji sklopilo 34,5% brakova. Razlog manjem udjelu u toj dobnoj skupini u Sloveniji je pomicanje sklapanja braka na još kasnije godine. Dakle, žene u Hrvatskoj su se najčešće udavale u dobi 20 – 24 te se tek u posljednjih desetak godina ta granica pomiče na skupinu 25 – 29 godina, dok je u Sloveniji taj trend započeo deset godina ranije, točnije, 2005. godine.

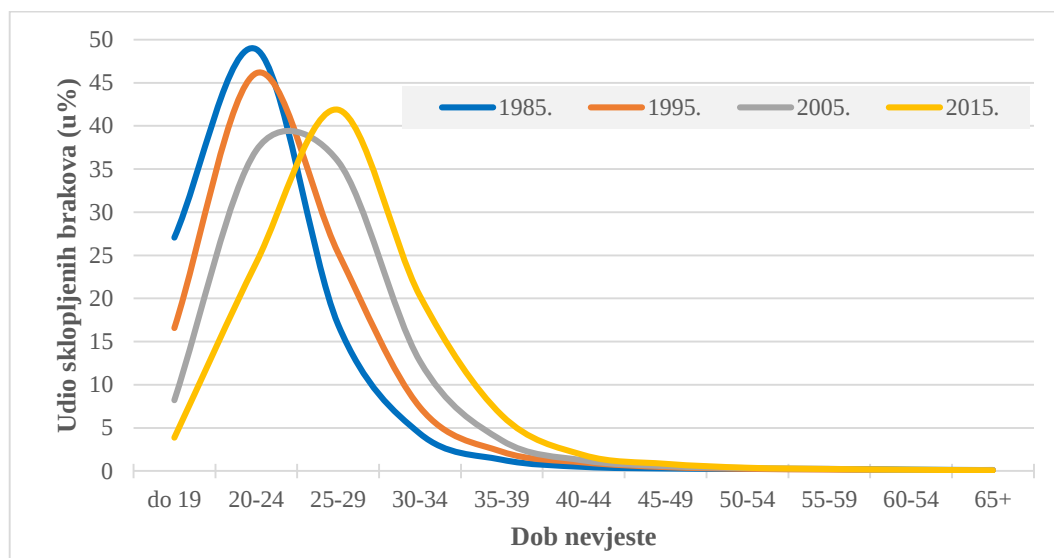
Slika 12. Udio sklopljenih brakova nevjeste prema starosti nevjeste u Sloveniji 1985. – 2015. (u %)

Izvor: SI

Podaci za obje zemlje pokazuju da će se trend smanjivanja ukupnog broja sklopljenih brakova žena, ali i sve kasniji ulazak u brak nastaviti i u budućnosti što je vidljivo iz podataka o udjelu sklopljenih brakova u starijim dobnim skupinama (30 – 34, 35 – 39, 40 – 44) u kojima se iz godine u godinu bilježi sve veći udio udaja.

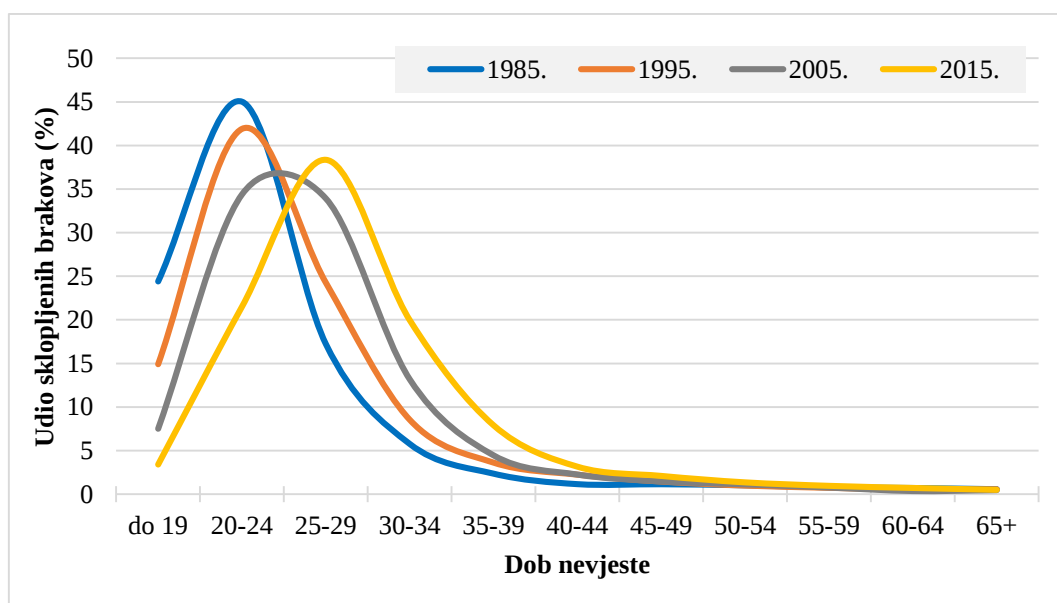
Prvi sklopljeni brakovi nevjeste po njezinoj starosti za razliku od ukupno sklopljenih brakova pokazuju koliko se često u društvu žene ponovno udaju. Uspoređivanjem podataka za Hrvatsku i Sloveniju vidljivo je da je u obje zemlje razlika poprilično mala te da prvi sklopljeni brakovi žena prate ukupan broj sklopljenih brakova žena. Prema tome, udajna dob kod ukupno sklopljenih brakova i kod prvih sklopljenih brakova gotovo se ne razlikuje. Ako se uzmu u obzir statistički podaci dobnih skupina s najvišim vrijednostima s obzirom na udio udanih žena po odabranim godinama to će se i potvrditi. Primjerice, u Hrvatskoj je u dobnoj skupini 20 – 24 godine, 1985. godine, razlika između prvih (Slika 13.) i ukupno sklopljenih brakova žena

(Slika 14.) bila 3,87%, 1995. 4,23%, 2005. 2,79%, a posljednje promatrane godine, u kojoj je prevladao broj sklopljenih brakova u dobnoj skupini 25 – 29, 3,49%.

Slika 13. Udio prvih sklopljenih brakova nevjestice prema starosti nevjestice u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %)

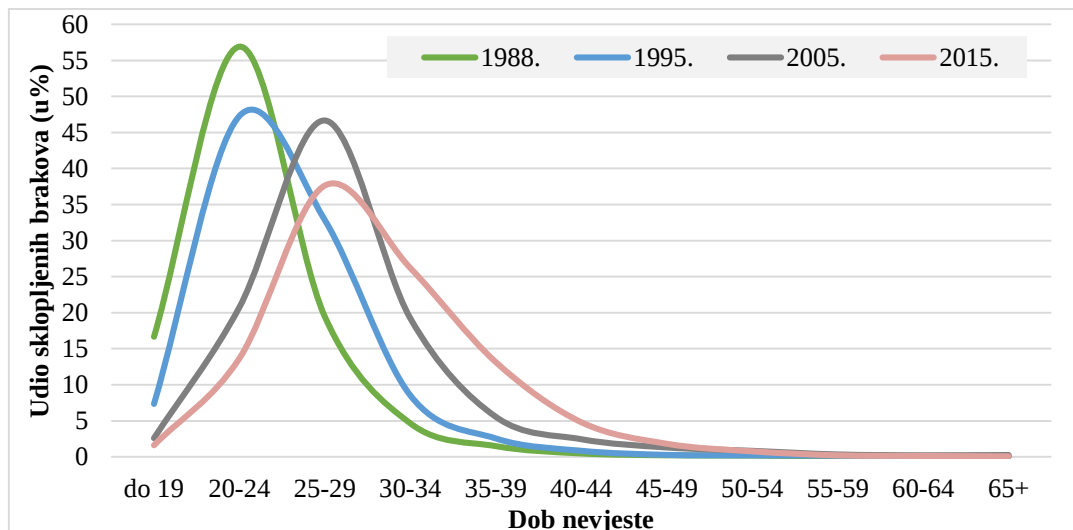
Izvor: DZS

Slika 14. Udio ukupno sklopljenih brakova nevjestice prema starosti nevjestice u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %)

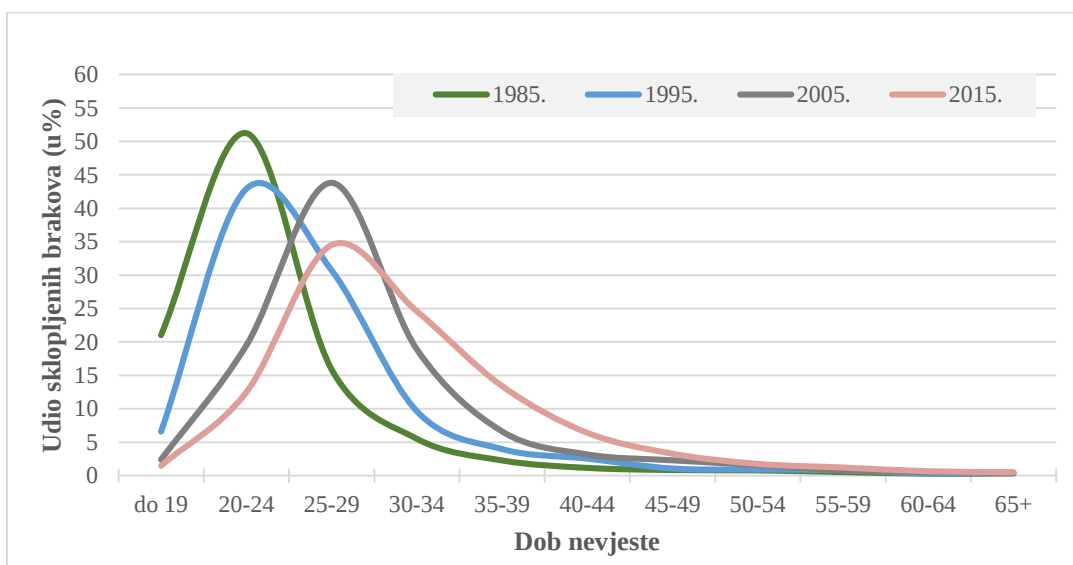
Izvor: DZS

S druge strane, u Sloveniji je u starosnoj skupini 20 – 24 razlika u udjelu prvih (Slika 15.) i ukupnih sklopljenih brakova žena (Slika 16.) iznosila 3,50% 1988.¹⁶, a 1995. 4,39%. Godine 2005. i 2015. kada su najviše vrijednosti broja sklopljenih brakova bile u starosnim skupinama 25 – 29, razlika je bila 2,84% 2005. i 3,17% 2015.godine.

Slika 15. Udio prvih sklopljenih brakova nevjestice prema starosti nevjestice u Sloveniji 1988. – 2015. (u %)

Izvor: SI

Slika 16. Udio ukupno sklopljenih brakova nevjestice prema starosti nevjestice u Sloveniji 1988. – 2015. (u %)

Izvor: SI

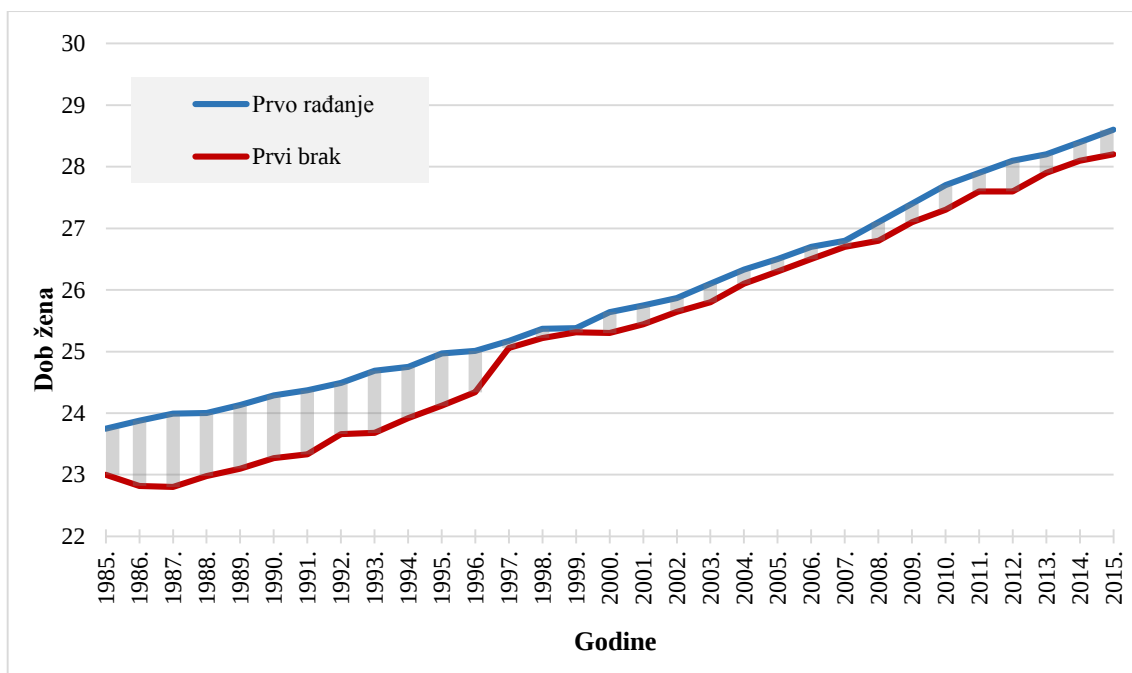
¹⁶ Kako za prve sklopljene brakove u Sloveniji postoje podaci tek od 1988. godine, uzeta je ta godina kako bi se vrijednosti mogle uspoređivati.

Također, važno je istaknuti da je udio prvih sklopljenih brakova žena veći od onog ukupnog u dobnim skupinama do sredine tridesetih godina života (što u ovom slučaju ovisi o godini promatranja) iz dva razloga. Prvo, većina žena u prvi brak ulazi u razdoblju 20 – 30 godina. Drugo, ukupni broj brakova povećava se kasnije jer se u drugi, treći itd. brak stupa nakon razvoda.

6.3. Prvi brak i prvo rađanje

Društvo rađanje djeteta povezuje sa zajedničkim životom partnera unutar braka. Nakon sklapanja braka bilo je sasvim uobičajeno da se planira obitelj, a trudnoće prije braka bile su društveno osuđivane. U takvim okolnostima partneri su se najčešće vjenčavali kako bi izbjegli pritisak društva i obitelji. Žene su se udavale mlađe nego danas, a obitelji su bile brojnije. Sklapanje brakova žena pomiče se u sve stariju dob što podrazumijeva kasnije rađanje prvog djeteta. Također, žena koja će imati prvo dijete u starijoj dobi, rijetko će se odlučiti na rađanje drugog, a još rjeđe trećeg, četvrtog djeteta. Dakle, logično je da se kod žena koje se udaju kasnije, a samim time i kasnije rađaju prvo dijete smanjuje vjerojatnost rađanja većeg broja djece (Nejašmić, 2005).

Prema statističkim podacima u Hrvatskoj (Slika 17.), u cijelom promatranom razdoblju prosječna dob rađanja prvog djeteta viša je od prosječne dobi sklapanja prvog braka. Dok se linija rasta dobi žena kod prvog rađanja povećava bez iznimaka, kod prvog braka se ta razlika primjećuje. Od početka promatranog razdoblja (1985.) pa sve do 1997. godine, dob sklapanja prvog braka i rađanja prvog djeteta rasla je jednakom brzinom - s 23 na 25 kod prvog braka, te s 24 na 25 godina kod prvog rađanja. S obzirom na to da se u tom razdoblju u Hrvatskoj preko 90% djece rađalo u braku, može se zaključiti da su žene u pravilu svoje prvo dijete rađale otprilike godinu dana nakon sklapanja prvog braka. Najveće odstupanje zabilježeno je između 1996. i 1997. gdje se unutar samo jedne godine prosječna dob sklapanja prvog braka povećala s 24 na 25 godina.

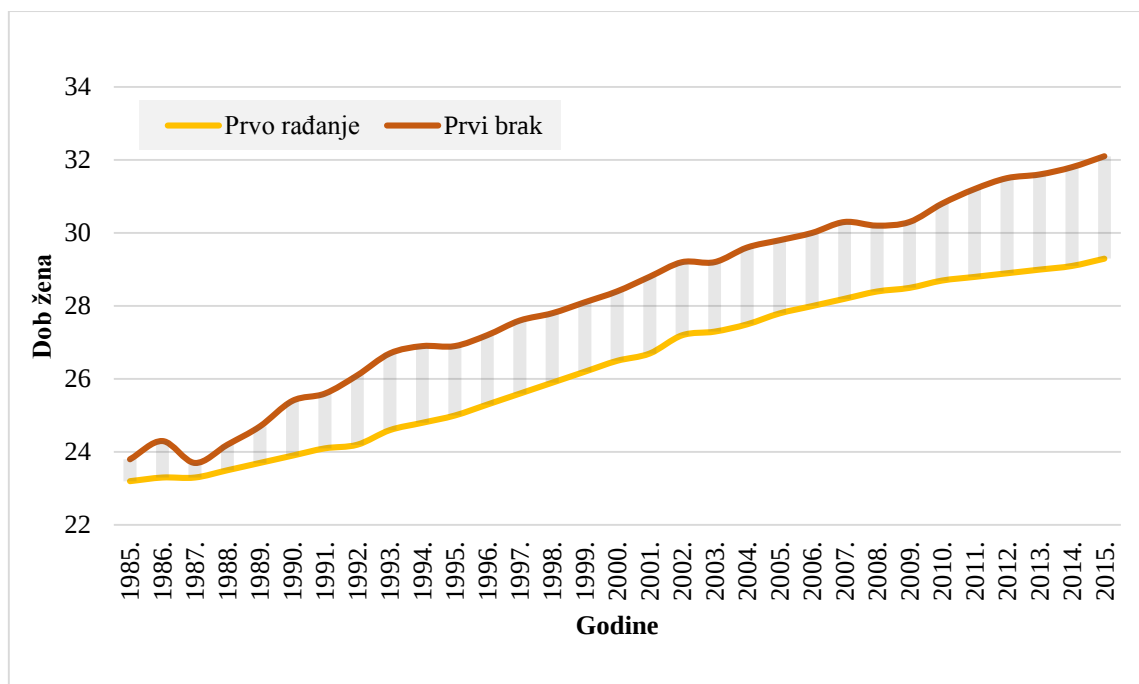

Slika 17. Prosječna dob žene pri stupanju u prvi brak i rađanju prvog djeteta u Hrvatskoj 1985. – 2015.

Izvor: DZS

Nakon toga, dobna granica sklapanja prvog braka gotovo je izjednačena s onom prvog rađanja sve do 1999. godine kad se vrijeme između udaje i prvog rađanja opet počinje povećavati. Od te godine pa do danas razlika između prosječne dobi sklapanja prvog braka i rađanja prvog djeteta iznosi svega nekoliko mjeseci. Dob prvog rađanja podignuta je za gotovo pet godina, s 24,0 godine 1985. na 28,6 godine 2015. S druge strane, prosječna dob sklapanja prvog braka podignuta je za istu vrijednost, s 23,0 godine 1985. na 28,2 godine 2015.

Trendovi kretanja prosječne dobi žena pri stupanju u prvi brak i rađanja prvog djeteta u potpunosti se razlikuju u Sloveniji (Slika 18.). Naime, dob stupanja u brak i rađanja prvog djeteta “preokrenuti” su u odnosu na Hrvatsku. Kroz promatrano razdoblje dob sklapanja prvog braka kao i dob prvog rađanja su se povećavale, s time da se dob prvog rađanja povećava gotovo jednakim rastom, dok dob sklapanja prvog braka varira. Najmanja razlika, a ujedno i najveće odstupanje od trenda, bilo je 1987. godine kada je prosječna dob pri rađanju prvog djeteta iznosila 23,3 godine, a prosječna dob pri stupanju u brak 23,7 godina. To je i najniža udajna dob žena u Sloveniji u promatranom razdoblju.

Slika 18. Prosječna dob žena pri stupanju u prvi brak i rađanju prvog djeteta u Sloveniji 1985. – 2015.

Izvor: SI

Općenito, prema statističkim podacima Slovenke rađaju otprilike dvije godine prije sklapanja braka, s time da se posljednjih promatranih godina ta razlika povećala na gotovo tri godine. Dob sklapanja prvog braka žena u Sloveniji se povećala za osam godina, s 23,8 1985. na 32,1 godinu 2015. Također, povećala se i prosječna dob rađanja prvog djeteta i to za pet godina, s 23,2 godine 1985. na 29,3 godine 2015.

Uspoređujući Hrvatsku i Sloveniju postoji nekoliko bitnih razlika u kretanju prosječne dobi žena pri stupanju u prvi brak i rađanju prvog djeteta. Najveća razlika je u tome da kod hrvatskih prosjeka nikada nije došlo do toga da je prvo rađanje nastupilo prije sklapanja prvog braka što potvrđuje činjenicu da brak u Hrvatskoj i dalje ima važnu ulogu te se tek nakon njegova sklapanja u pravilu rađa prvo dijete, dok je Slovenija puno liberalnija po tom pitanju. Druga velika razlika je razmak između dobi udaje i dobi rađanja prvog djeteta koji je u Sloveniji puno veći. Pomicanje dobne granice prve udaje i rađanja prisutno je u obje zemlje, no treba uzeti u obzir da se u Sloveniji brakovi u tridesetim godinama sklapaju već od 2006. te da se na kraju promatranog razdoblja Slovenke udavaju četiri godine kasnije od Hrvatica.

Promatrajući statistiku nupcijaliteta u Europskoj uniji, vidljivo je da se dob nevjeste pri sklapanju prvih brakova također povećava. Primjerice, 2013. ta dob se kretala od 26,3 do 33,0 godine. Te godine žene su se najmlađe udavale u Rumunjskoj (26,3), Bugarskoj (26,7) i

Poljskoj (26,6), a najstarije su bile u Švedskoj (33,0), Španjolskoj (32,2) i Danskoj (31,9) (URL 8). Godine 2013. prosječna dob žena pri stupanju u prvi brak u Hrvatskoj bila je 27,9 godina, a u Sloveniji 31,6. Prema tome i Hrvatska i Slovenija ispod su prosjeka Europske unije prema prosječnoj dobi sklapanja prvog braka. S druge strane, prosječna dob rađanja prvog djeteta iste godine u EU(28) bila je 28,7 godine, u Hrvatskoj 28,2, a u Sloveniji 29,0 godina prema čemu je Hrvatska ispod, a Slovenija iznad Europskog prosjeka.

6.4. Rađanja u braku i izvan braka

Brak i rađanje u Europi najuže su povezani od 16. do 19. st. kada je prema postojećim podacima udio rođene djece izvan braka iznosio svega 2–7%, a o šezdesetim i sedamdesetim godinama 20. st. govori se kao o „zlatnom razdoblju braka“ u većini zemalja (Pavić, 2014). U današnje vrijeme broj rađanja u braku jako se promijenio u odnosu na prethodna razdoblja te u većem broju zemalja Europe udio rođenih izvan braka prelazi 15%, a u nekima je čak više od 50% djece rođeno izvan formalne zakonske veze među partnerima. Sam broj izvanbračnih rađanja ovisi o društvenom pogledu na instituciju braka te o pojavljivanju novih oblika zajedničkog života partnera koji postaju trend koji se sve više prihvaća u suvremenom društvu (Mrđen, 1997). Rađanje izvan ili unutar braka ovisi i o dobi žene pri sklapanju prvog braka te o dobi žene pri rađanju prvog djeteta. Te tri stvari uzročno posljedično djeluju jedna na drugu. Naime, majke srednjih godina rjeđe rađaju izvan braka od mlađih majki. Također, glede toga je jako važan i ekonomski faktor. Majke koje su nezaposlene ili su uzdržavani članovi češće će rađati izvan braka (Pavić, 2014). Međutim, u budućnosti će rasti i broj brakova bez djece zbog pomicanja dobne granice stupanja u brak i rađanja prvog djeteta koja, kako je naglašeno u prethodnom poglavlju, polako doseže dob od 30 godina. Drugim riječima, žene s 30 godina imaju manju stopu fiziološke plodnosti od onih u dvadesetim godinama što podrazumijeva i teže začeće u kasnijim godinama ako partneri planiraju obitelj nakon sklapanja braka (Akrap, 2003).

Izvanbračna rađanja općenito su jako malo istražena tema na prostoru Hrvatske i Slovenije. Kako obje zemlje imaju veliki nedostatak broja rađanja, činjenica je li dijete rođeno u braku ili izvan njega postaje manje važna. Istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da rađanja izvan braka ne ovise toliko o promjenama stavova prema braku, obitelji i roditeljstvu (Pavić, 2014). Prema provedenim anketama o fertilitetu udanih žena u dobi 20 – 35 godina pokazalo se da

ispitanice smatraju da brak nije zastarjela institucija¹⁷ (Akrap, 2005). Zapravo, u Hrvatskoj se najveći broj djece rađa izvan braka kod pripadnika nacionalnih manjina, te kod osoba nepovoljnog socioekonomskog položaja i slabijeg obrazovanja (Pavić, 2014).

Za razliku od Hrvatske, Slovenija je oduvijek imala visoku stopu izvanbračnih rađanja što potvrđuje i činjenica da je već pedesetih godina bila izdvojena, zajedno s Austrijom, kao zemlja s najvećom stopom rađanja izvan braka u Europi (Mrđen, 1997). Petina partnera s djetecom rođenom izvan braka u Sloveniji živi sa svojim roditeljima što također aludira na nepovoljni ekonomski status partnera s djetetom (Kuhar, 2013). Treba se uzeti u obzir i pretpostavka da se najviše djece koje se rađa izvan braka – prvorodenci. Nakon rađanja prvog djeteta, veliki broj partnera ipak se odlučuje za sklapanje braka zbog određenih pogodnosti koje on nosi te se zbog toga statistike o drugom, trećem itd. djetetu ipak malo razlikuju (Vodeb Bonač 1991).

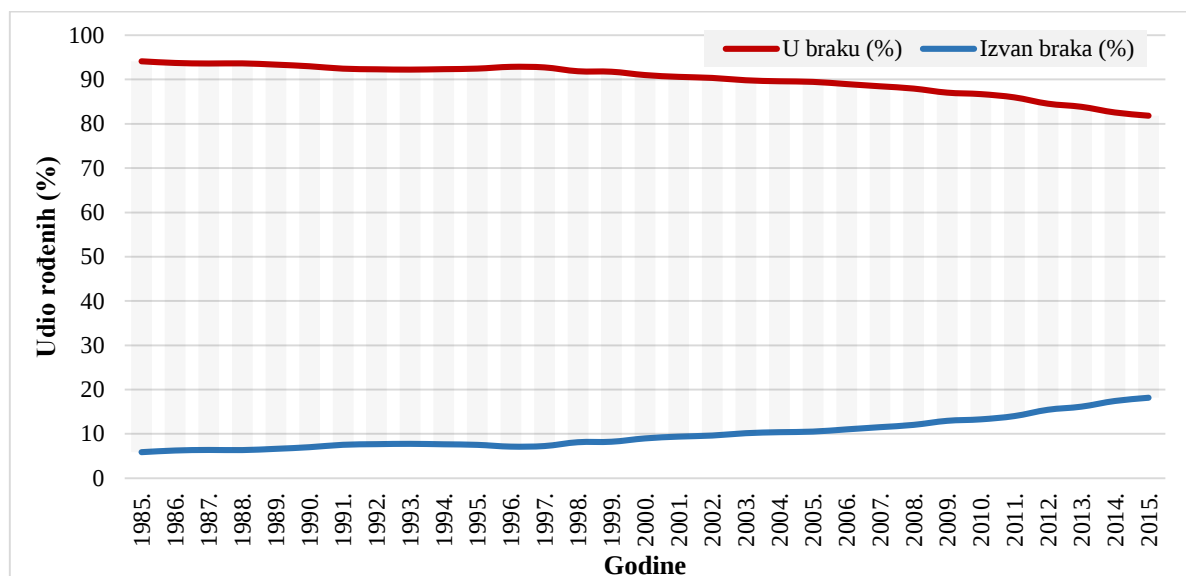
6.5. Rađanje u braku i izvan braka u Hrvatskoj i Sloveniji 1985. – 2015.

Udio djece rođene u braku i izvan braka možda nam i najviše dokazuje koliko su hrvatsko i slovensko društvo zapravo različiti po pitanju obitelji. Naime, u Hrvatskoj je udio djece rođene u braku u analiziranom razdoblju izuzetno visok s tendencijom laganoga pada, dok je udio izvanbračnih rađanja relativno nizak u usporedbi sa Slovenijom, ali uz tendenciju laganog rasta (Slika 19.). Godine 1985. u Hrvatskoj je 94,13% (ili 58 985 djece) djece rođeno unutar bračne zajednice, a 2015. taj udio se smanjio na 81,86% (ili 30 701 djece). S druge strane, udio djece rođene izvan braka 1985. godine iznosio je 5,87% (ili 3 680 djece), a 2015. 18,14% (ili 6 802 djece).

Promatrajući ukupan broj živorođenih primjećuju se oscilacije u tri razdoblja – u onome prije Domovinskog rata, tijekom i nakon njega. Prije rata zabilježeno je razdoblje pada broja djece rođene unutar braka sve do 1992. godine, a potom do 1997. broj djece rođene u bračnoj zajednici bilježi rast i najveći broj u tom periodu. Nakon 1997. godine taj broj se nastavlja smanjivati sve do danas. Takva promjena vezana za povećanje broja djece rođene unutar braka u ratnom razdoblju može se objasniti time da su se supružnici vjenčavali prije odlaska u rat partnera ili nakon njegova povratka. Prema udjelima živorođene djece u braku ili izvan njega

¹⁷ Kod anketnog istraživanja treba uzeti u obzir činjenicu da si ispitanice bile žene koje već jesu u bračnoj zajednici te da se u anketiranju nije ispitivalo mišljenje ženske populacije izvan nje.

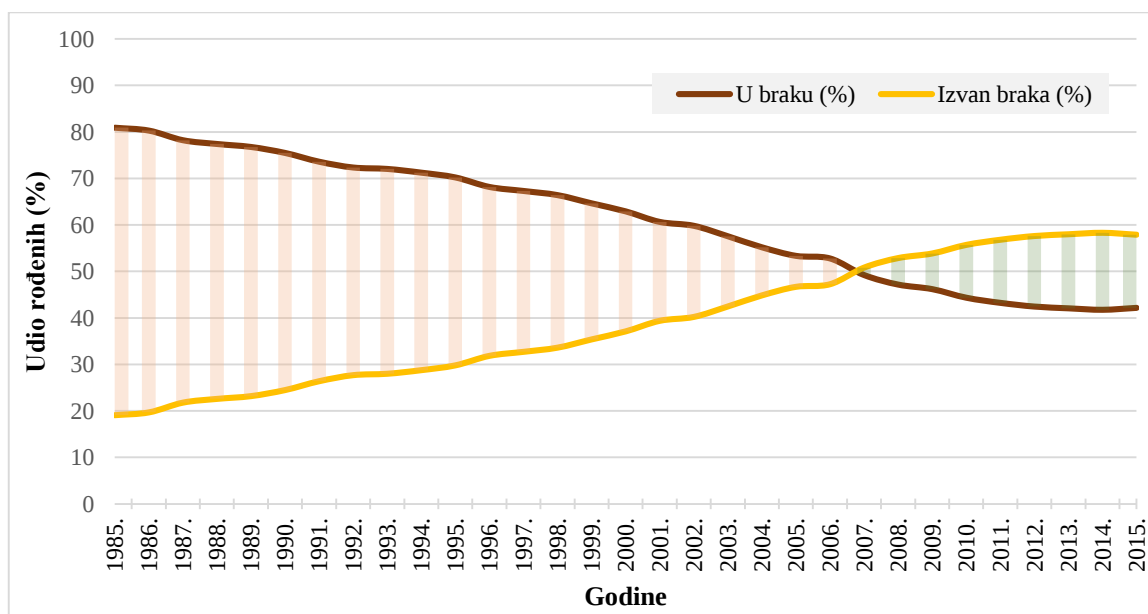
posljednjih trideset godina izgledno je da će se smanjivanje broja rođenih u braku te povećanje onih rođenih izvan bračne zajednice u Hrvatskoj i dalje nastaviti.

Slika 19. Rođeni u braku i izvan braka u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %)

Izvor: DZS

Za razliku od pokazatelja o broju živorođenih u braku i izvan braka u Hrvatskoj, prilike u Sloveniji (Slika 20.) bitno su se promijenile po tom pitanju u proteklih trideset godina. Na početku promatranog razdoblja udio živorođenih u braku iznosio je 80,9% (ili 20 979 djece), a na kraju 42,1% (ili 8 697 djece). Suprotno tome, udio djece rođene izvan braka iznosio je 19,1% na početku promatranog razdoblja i 57,9% na njegovom kraju.

Slika 20. Rođeni u braku i izvan braka u Sloveniji 1985. – 2015. (u %)

Izvor: SI

Navedene karakteristike rađanja u braku i izvan braka mogu se u Sloveniji podijeliti na dva razdoblja. U prvom razdoblju broj djece rođene u braku je veći od onog djece rođene izvan braka. Takva situacija karakteristična je do 2006. Stalnim opadanjem broja rođenih u braku te još većim povećanjem onih rođenih izvan njega, Slovenija je došla na gotovo izjednačenje tih vrijednosti 2007. godine. Ta godina zapravo označava prijelazno razdoblje nakon kojeg se vrijednosti mijenjaju te Slovenija od iste godine prvi puta bilježi veći broj djece rođene izvan braka (50,8%) od one rođene unutar njega (49,2%). No, valja primijetiti i činjenicu da rast tih brojeva u Sloveniji više nije toliko velik te da je zadnjih pet godina omjer 60:40 poprilično konstantan.

Promatrajući trendove u Hrvatskoj može se pretpostaviti da Hrvatsku u bližoj budućnosti očekuje slična situacija kao u Sloveniji. Također, vrlo je izgledno da će se brojevi djece rođene izvan i unutar braka u Hrvatskoj jednog dana “izjednačiti” te promijeniti vrijednosti zahvaljujući prvenstveno velikim promjenama u društvenom poimanju braka.

U većini zemalja EU(28) primjećuje se rast izvanbračnih rađanja. Europa je po tome podijeljena na dva dijela. Naime, u većini sjevernih i zapadnih zemalja broj rođenih izvan braka premašuje broj rođenih u braku, dok se na Sredozemlju (u koje se ubraja i Hrvatska) te u Središnjoj Europi do 70% djece rađa unutar bračne zajednice (URL 7). Godine 2012. 40,0% djece u Europi se rađalo izvan braka s time da su najveći udio imale Bugarska (59,1%), Estonija (58,4%) i Slovenija (58,2%) (URL 8).

7. ZAKLJUČAK

Obilježja nataliteta i nupcijaliteta u Hrvatskoj i Sloveniji pokazuju različite trendove kroz promatrano razdoblje. Značajan utjecaj na demografska kretanja u Hrvatskoj imao je Domovinski rat. Ulaskom u posttranzicijsku etapu demografske tranzicije u Hrvatskoj je smanjivanje broja stanovnika započelo 1991. S druge strane, Slovenija je imala rast broja stanovnika zbog imigranata i treće *baby boom* generacije koja je trenutačno u fertilnom razdoblju, a ne zbog porasta broja žena u fertilnom razdoblju kako je predviđeno prvom hipotezom. Slovenija bilježi i rast SUF-a te ima veći broj žena u fertilnom razdoblju od Hrvatske. Ipak, ni Hrvatska ni Slovenija nemaju SUF potreban za obnovu generacije.

U cijeloj Europi prisutno je kasnije stupanje u brak i kasnije rađanje prvog djeteta. U Hrvatskoj je u cijelom promatranom razdoblju stopa nupcijaliteta viša nego u Sloveniji čime je potvrđena druga hipoteza. S druge strane, u Hrvatskoj se u prosjeku prvo sklapa brak nedugo nakon kojeg slijedi rađanje prvog djeteta, dok se u Sloveniji prvo dijete rađa u prosjeku dvije do tri godine prije sklapanja braka. Prema tome je treća hipoteza potvrđena za Hrvatsku, ali ne i za Sloveniju. Također, dob sklapanja prvog braka približava se tridesetima isto kao i dob rađanja prvog djeteta. Slovenija je po tome iznad prosjeka Europske unije, a prosječnu dob sklapanja prvog braka s trideset godina imala je već 2006. Četvrta i peta hipoteza time su potvrđene.

Razlika između prvih i ukupno sklopljenih brakova je mala, ali u Sloveniji ipak malo viša nego u Hrvatskoj što se slaže sa šestom hipotezom. Nadalje, kod rađanja u braku i izvan braka Hrvatska i Slovenija imaju „obrnute“ vrijednosti od 2007. Naime, te godine u Sloveniji broj djece rođene izvan braka po prvi je puta veći od djece rođene u braku. Kod Hrvatske je udio djece rođene izvan braka nizak, ali se zadnjih godina povećava.

Sve karakteristike nataliteta i nupcijaliteta koje su uspoređivane dokazuju društveno-gospodarski razvoj obaju društava, i slovenskog i hrvatskog, te njihovu usmjerenost prema zapadu. U Sloveniji to potvrđuju trendovi koji su na razini ili iznad razine europskog prosjeka, a Hrvatska to dokazuje promjenama u posljednjih desetak godina koje će u naredno vrijeme biti još izraženije. S razvojem, obje zemlje prate problemi smanjivanja fertiliteta, kasnijeg stupanja u brak, a time i manjeg broja rađanja. Želju za djecom kod parova koji žele zasnivati obitelj, prati pritisak ostvarivanja temeljnih životnih ciljeva (poput osiguranog financijskog i stambenog pitanja) koji su u današnjim uvjetima poprilično otežani. Sedma hipoteza opovrgnuta jer se populacijska politika nije provodila ni u Hrvatskoj ni u Sloveniji. Propusti vlasti u osmišljavanju stimulativnih populacijskih politika spominju se na obje strane, a

situacija je postala toliko ozbiljna da se ni to više ne smatra rješenjem. Suvremena populacijska politika, koja bi sagledavala sve potrebe stanovništva, trebala bi se, umjesto standardnih financijskih potpora, na više razina uključiti u rješavanje ovog problema.

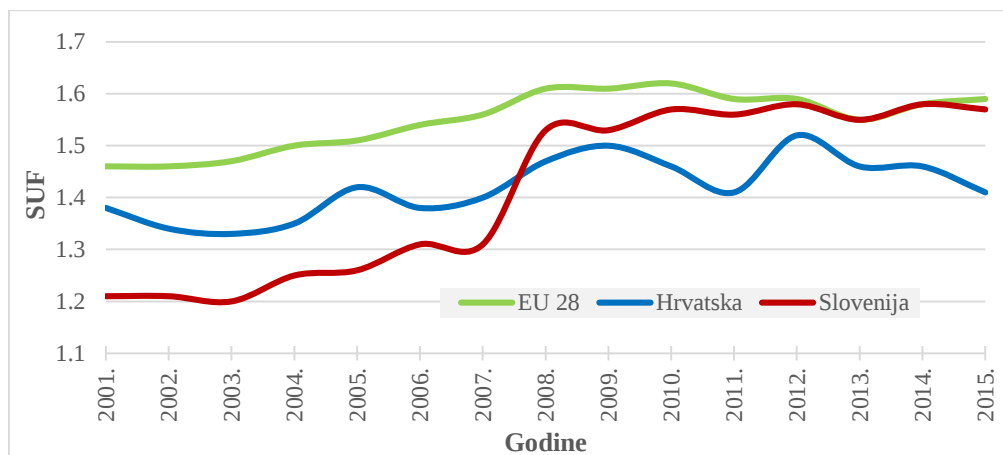
POPIS SLIKA I TABLICA

Slika 1. Kretanje broja stanovnika Hrvatske 1985. – 2015.....	8
Slika 2. Kretanje broja stanovnika Slovenije 1985.– 2015.....	10
Slika 3. Stopa prirodne promjene Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015.....	11
Slika 4. Udio žena u fertilnom razdoblju u Hrvatskoj i Sloveniji 1981. – 2015. (u %).....	15
Slika 5. Stopa ukupnog fertiliteta Hrvatske i Slovenije 1985. – 2005.....	16
Slika 6. Specifične stope fertiliteta Hrvatske 1985.–2015. godine.....	17
Slika 7. Specifične stope fertiliteta Slovenije 1985. – 2015.	18
Slika 8. Broj živorođene djece s obzirom na dob majke u Hrvatskoj 1985. – 2015.....	19
Slika 9. Broj živorođene djece s obzirom na dob majke u Sloveniji 1985. – 2015.	20
Slika 10. Broj sklopljenih brakova na 1000 stanovnika u Hrvatskoj i Sloveniji 1985. – 2015.....	23
Slika 11. Udio sklopljenih brakova nevjeste prema dobi nevjeste u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %).....	24
Slika 12. Udio sklopljenih brakova nevjeste prema starosti nevjeste u Sloveniji 1985. – 2015. (u %).....	25
Slika 13. Udio prvih sklopljenih brakova nevjeste prema starosti nevjeste u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %)	26
Slika 14. Udio ukupno sklopljenih brakova nevjeste prema starosti nevjeste u Hrvatskoj	26
Slika 15. Udio prvih sklopljenih brakova nevjeste prema starosti nevjeste u Sloveniji 1988. – 2015. (u %)	27
Slika 16. Udio ukupno sklopljenih brakova nevjeste prema starosti nevjeste u Sloveniji 1988. – 2015. (u %)	27
Slika 17. Prosječna dob žene pri stupanju u prvi brak i rađanju prvog djeteta u Hrvatskoj 1985. – 2015.	29
Slika 18. Prosječna dob žena pri stupanju u prvi brak i rađanju prvog djeteta u Sloveniji 1985. – 2015.	30
Slika 19. Rođeni u braku i izvan braka u Hrvatskoj 1985. – 2015. (u %).....	33
Slika 20. Rođeni u braku i izvan braka u Sloveniji 1985. – 2015. (u %)	33

Tablica 1. Kretanje ukupnog broja stanovnika Hrvatske i Slovenije 1985. – 2015. godine	8
--	---

PRILOZI

Prilog 1. Stopa ukupnog fertiliteta Hrvatske, Slovenije i EU(28) 2001. – 2015.

Izvor: DZS, SI, Eurostat

Prilog 2. Udio prvih sklopljenih brakova nevjeste prema dobi u Hrvatskoj 1985. – 2015.

Godine	1985.	1995.	2005.	2015.
do 19	27,05	16,57	8,19	3,85
20-24	48,88	46,13	37,17	24,12
25-29	16,97	25,31	35,89	41,86
30-34	4,33	7,38	12,71	20,28
35-39	1,30	2,24	3,53	6,45
40-44	0,47	0,99	1,21	1,84
45-49	0,28	0,45	0,55	0,82
50-54	0,23	0,25	0,32	0,36
55-59	0,22	0,16	0,23	0,22
60-64	0,15	0,11	0,07	0,14
65+	0,10	0,10	0,10	0,06

Izvor: DZS

Prilog 3. Udio ukupno sklopljenih brakova nevjeste prema dobi u Hrvatskoj 1985. – 2015.

Godine	1985.	1995.	2005.	2015.
do 19	24,39	14,91	7,52	3,41
20-24	45,01	41,90	34,38	21,52
25-29	17,20	24,25	33,91	38,37
30-34	5,75	8,53	13,18	19,97
35-39	2,34	3,62	4,46	7,91
40-44	1,13	2,23	2,26	3,16
45-49	1,12	1,45	1,48	2,10
50-54	1,00	0,98	1,14	1,36
55-59	0,78	0,73	0,78	0,96
60-64	0,69	0,52	0,38	0,72
65+	0,56	0,55	0,48	0,50

Izvor: DZS

Prilog 4. *Udio prvih sklopljenih brakova nevjeste prema dobi u Sloveniji 1988. – 2015.*

Godine	1988.	1995.	2005.	2015.
do 19	16,65	7,33	2,58	1,61
20-24	56,91	47,29	20,75	13,67
25-29	19,40	32,82	46,64	37,64
30-34	4,63	8,50	19,18	26,18
35-39	1,47	2,53	5,53	13,13
40-44	0,46	0,82	2,43	4,80
45-49	0,20	0,26	1,29	1,81
50-54	0,17	0,19	0,82	0,76
55-59	0,04	0,15	0,32	0,21
60-64	0,04	0,07	0,21	0,12
65+	0,04	0,05	0,24	0,07

Izvor: SI

Prilog 5. *Udio ukupno sklopljenih brakova nevjeste prema dobi u Sloveniji 1988. – 2015.*

Godine	1988.	1995.	2005.	2015.
do 19	15,40	6,6	2,4	1,4
20-24	53,41	42,90	19,47	12,44
25-29	19,37	30,75	43,80	34,47
30-34	5,66	9,65	18,91	24,58
35-39	2,20	3,98	6,62	13,38
40-44	1,17	2,55	3,17	6,39
45-49	0,86	1,07	2,29	3,26
50-54	0,66	0,92	1,58	1,74
55-59	0,58	0,81	0,78	1,19
60-64	0,31	0,33	0,54	0,64
65+	0,38	0,45	0,45	0,48

Izvor: SI

IZVORI

- URL 1 <http://www.stat.si/StatWeb/Common/PrikaziDokument.ashx?IdDatoteke=7808> (31. 12. 2016.)
- URL 2 <http://www.dzs.hr/> - Statistički ljetopis, 2016 (30. 12. 2016.)
- URL 3 <https://www.uradni-list.si/1/content?id=56999> (3. 1. 2017.)
- URL 4 <http://www.legebitra.si/zakon-o-partnerski-zvezi/> (3. 1. 2017.)
- URL 5 <http://www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola> (3. 1. 2017.)
- URL 6 <https://uprava.gov.hr/zivotno-partnerstvo/12960> (3. 1. 2017.)
- URL 7 http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5740869/KE-ET-10-00_EN.PDF/b804a9ff-5113-40f4-8f2b-bd263d9828a0?version=1.0 (25. 9. 2017.)
- URL 8 <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/7330775/7339482/Demography+report+%E2%80%93+2015+edition/ce8144e3-8e9b-427d-b6a2-61ff42950d41> (25. 9. 2017.)

LITERATURA

- Akrap, A. (2003): Promjene u strukturama fertilnog kontingenta u Hrvatskoj 1971.-2001., *Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 1(1): 105-120. (<http://hrcak.srce.hr/26177>, 28. 7. 2017.)
- Akrap, A. (2005): Demografsko stanje, trendovi, perspektive i nužnost provođenja populacijske politike u Republici Hrvatskoj, *Zdravlje majki i djece*, 1(2): 1-8. (<http://www.hcjz.hr/index.php/hcjz/article/viewFile/1289/1242>, 28. 7. 2017.)
- Akrap, A. i Živić, D. (2001): Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 10(4-5(54-55)): 621-645. (<http://hrcak.srce.hr/19998>, 26. 7. 2017.)
- Boh, K. (1999): (Ne)uspehi prebivalstvene politike, *TI=Družboslovne spremembe na Slovenskem: ob 40-letnici ustanovitve Inštituta za sociologijo Univerze v Ljubljani*, 15(31-31): 134-144. (<http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr30-31boh.PDF>, 25. 9. 2017.)
- Akrap, A., Čipin, I. (2011): Usklađivanje poslovnog i obiteljskog života u Hrvatskoj: Utjecaj na fertilitet, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(1(111)): 47-68. (<http://hrcak.srce.hr/65351>, 26. 7. 2017.)
- Čipin, I., Akrap, A. (2008): Stambeni problemi, produženi život s roditeljima i odgoda ulaska u brak u Hrvatskoj, *Revija za socijalnu politiku*, 15(3): 415-434. (<http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/787/725>, 26. 7. 2017.)
- Državni zavod za statistiku (<http://www.dzs.hr/>, 26. 7. 2017.)

Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat>, 25. 9. 2017.)

Jakoš, A. (2009): Planning, demographic and Slovenia, *Urbani izziv/Urban Challenge*, 1(20): 141-152. (<http://urbani-izziv.urs.si/Portals/uizziv/papers/urbani-izziv-en2009-20-01-002.pdf>, 9.7.2017.)

Josipovič, D. (2006): *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*, ZRC SAZU, Ljubljana. (http://isim.zrc-sazu.si/sites/default/files/ucinki_priseljevanja.pdf, 26. 9. 2017.)

Kuhar, M. (2013): Analiza dejavnikov podaljšanega sobivanja staršev in otrok v Sloveniji, *Teorija in praksa*, 50(5/6): 791–809, 908. (http://dk.fdv.unilj.si/db/pdfs/TiP2013_56_Kuhar.pdf, 26. 7. 2017.)

Lorimer, F. (1954): Culture and Human Fertility. UNESCO, Paris. (<http://unesdoc.unesco.org/images/0005/000546/054623eo.pdf>, 9. 7. 2017.)

Mrđen, S. (1997): Rađanja izvan braka u Hrvatskoj, *Geoadria*, 2: 63-67. (<https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwj2rZWhy6zVAhWIShQKHSq9BqwQFgggMAA&url=http%3A%2F%2Fhrcak.srce.hr%2Ffile%2F15009&usg=AFQjCNHE6DHvsjYMUFTsYnkkzvHEgteigw>, 28. 7. 2017.)

Nejašmić, I. (2005): *Demogeografija – stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.

Nejašmić, I. (2011): Posljedice budućih demografskih promjena u Hrvatskoj, *Acta Geographica Croatica*, 38(1): 1-14. (<http://hrcak.srce.hr/84633>, 9. 7. 2017.)

Nejašmić, I. i Štambuk, M. (2003): Demografsko stanje i procesi u neurbanim naseljima Republike Hrvatske, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 12(3-4 (65-66)): 469-493. (<http://hrcak.srce.hr/19496>, 26. 7. 2017.)

Nejašmić, I., Bašić, K. i Toskić, A. (2008): Prostorne značajke nataliteta u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik*, 70(2): 91-112. (<http://hrcak.srce.hr/37920>, 9. 7. 2017.)

Pavić, D. (2014): Trend i čimbenici izvanbračnih rođenja u Hrvatskoj od 1998. do 2012. godine, *Revija za sociologiju*, 44(2): 139-162. (<http://hrcak.srce.hr/136645>, 26. 7. 2017.)

Statistični urad Republike Slovenije (<http://www.stat.si/statweb>, 9. 7. 2017.)

Strehovec, T. (2012): Marriages and cohabitations from theological, demographic and social perspective, *Bogoslovni vestnik* 72(2): 195-203. (<http://www.teof.unilj.si/uploads/File/BV/BV-72-2-Strehovec.pdf>, 26. 7. 2017.)

Vodeb Bonač, M. (1991): Poroke, razveze, otroci – kaj nam pove statistika, *Fakulteta za socijalno delo*, 30(1-2): 1-23. (<https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-F9FHTRNA>, 28. 7. 2017.)

Živić, D. (2003): Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971. – 2001., *Revija za sociologiju*, 34(1-2): 57-73. (<http://hrcak.srce.hr/14486>, 26. 7. 2017.)

Živić, D. (2008): Demografske prilike u Hrvatskoj početkom 1990-ih godina, *ČSP*, 1(1308): 219-236. (<http://hrcak.srce.hr/file/42907>, 9. 7. 2017.)

Wertheimer-Baletić, A. (2003a): Dugoročni demografski procesi u Hrvatskoj u svjetlu popisa stanovništva 2001. godine, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 1(1):91-103. (<http://hrcak.srce.hr/26176>, 9. 7. 2017.)

Wertheimer-Baletić, A. (2003b): Demografska posttranzicijska etapa u zapadnoj Europi – Obilježja i čimbenici (razdoblje 1960. – 2010. godine), *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: Razred za društvene znanosti*, (516-50): 121-152. (<http://hrcak.srce.hr/109840>, 20-9.2017.)

Wertheimer-Baletić, A. (2005a): Polazišta za populacijsku pronatalističku politiku u Hrvatskoj, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 23(2): 217-236. (<http://hrcak.srce.hr/1742>, 9. 7. 2017.)

Wertheimer-Baletić, A. (2005b): Razmatranja o posttranzicijskoj etapi razvoja stanovništva, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 37(1): 377-388. (<http://hrcak.srce.hr/50297>, 9. 7. 2017.)

SAŽETAK

Glavni cilj ovog rada jest analizirati trendove nataliteta i nupcijaliteta Hrvatske i Slovenije u razdoblju 1985. – 2015. godine. U radu se kroz navedeno razdoblje prvenstveno prate kretanja stope ukupnog fertiliteta (SUF), dobna razlika stupanja u prvi brak i rađanja prvog djeteta te rađanja u braku i izvan braka. Objašnjeni su uzroci analiziranih demografskih kretanja nakon kojih je data analiza statističkih podataka praćena grafikonima i tablicama koji su izrađeni na temelju podataka državnih statistika Hrvatske i Slovenije.

Rezultati istraživanja pokazali su negativne demografske trendove koji se odražavaju u smanjenju broja stanovnika, sve manjem broju sklopljenih brakova i sve kasnijem stupanju u isti. Također, obje zemlje suočavaju se s niskim brojem rađanja koje se ujedno pomiče u kasniju dob. Uspoređivanjem razlika dobi stupanja u prvi brak i dobi rađanja prvog djeteta, Slovenija pokazuje liberalniji odnos prema braku nego Hrvatska u kojoj su navedena obilježja znatno drugačija. Spomenutu razliku u obilježjima nupcijaliteta dokazuju i udjeli djece rođene u braku i van braka.

Uspoređivanjem navedenih trendova s Europskom unijom, Slovenija je u nekim obilježjima već dosegla, pa čak i prešla prosjek Europske unije. Hrvatska, s druge strane, zaostaje za Slovenijom i Europskom unijom, no prema promjenama u demografskim trendovima nataliteta, a posebice nupcijaliteta, desetak posljednjih promatranih godina, daje naslutiti da će dostići ili se barem približiti toj razini.

SUMMARY

The main purpose of this paper is to analyze the birth rates and nuptiality trends in Croatia and Slovenia in the period between 1985 and 2015. The paper primarily focuses on changes in total fertility rate, differences between the mean age of woman at first marriage and at first childbirth, births in marriage and outside of marriage. The causes of analyzed demographic trends have been explained, followed by statistical data with charts and tables, based on the Croatian and Slovenian bureau of statistical data.

The results have shown negative demographic trends which are reflected in a decline in population, reduction in the number of marriages, and increase of more and more common late marriages. Also, both countries are facing a low birth rate that also shifts towards a later age. In the comparison of the differences between the mean age of woman at first marriage and the age at first childbirth, Slovenia shows a more liberal attitude to marriage then Croatia which has completely different features. The mentioned difference in nuptiality can also be proved by the proportion of children born inside and outside of marriage.

When comparing the mentioned trends with the European Union, Slovenia has, in certain trends, already reached, if not crossed the level of the European Union. On the other hand, Croatia is lagging behind Slovenia and European Union. Nevertheless, according to the changes in the demographic trends in natality and nuptiality in the last observed 10 years, it can be sensed that Croatia will reach, or at least approach that level.